

Hets mot folkgrupp, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2001/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m. samt fyra motioner som väckts med anledning av propositionen och ett antal motioner från de allmänna motionstiderna 2000 och 2001. Utskottet har beslutat att till justitieutskottet överlämna propositionens lagförslag 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser förslaget till ändring i bestämmelsen i 17 kap. 10 § om övergrepp i rättssak.

Utskottet har vidare beslutat att bereda justitieutskottet och försvarsutskottet tillfälle att avge yttrande i ärendet i övriga delar såvitt de berör vardera utskottets beredningsområde jämte eventuella motioner.

Försvarsutskottet har meddelat att det inte har något att erinra mot regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor. Justitieutskottet har avlämnat ett yttrande.

Det förslag som innebär ändring i tryckfrihetsförordningen bör enligt utskottet antas som vilande. Den föreslagna ändringen i 16 kap. 8 § brottsbalken har sådant samband med förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen att den enligt utskottet bör antas först i samband med att riksdagen antar grundlagsförslaget. Utskottet föreslår därför att den behandlas vid 2002/03 års riksmöte. Ett motionsyrkande har sådant samband med förslaget till ändring av 16 kap. 8 § brottsbalken att även detta enligt utskottet bör behandlas vid 2002/03 års riksmöte. I övrigt tillstyrker utskottet regeringens förslag samt avstyrker motionerna. Fem reservationer har avlämnats.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	6
Ärendet och dess beredning.....	6
Hets mot folkgrupp, m.m.....	7
Nuvarande reglering och frågans tidigare behandling	7
Den kriminaliserade gärningen.....	9
Motion med anledning av propositionen	10
Utskottets ställningstagande	11
Beskrivningen av de grupper som skyddas, m.m.	12
Motion med anledning av propositionen	14
Utskottets ställningstagande	14
Grova fall av hets mot folkgrupp.....	15
Motion som väckts med anledning av propositionen.....	18
Utskottets ställningstagande	18
Hets mot homosexuella	19
Gällande bestämmelser	19
Propositionen.....	19
Motioner som väckts med anledning av propositionen.....	23
Utskottets ställningstagande	26
Avgränsning och lagteknisk lösning.....	27
Motioner som väckts med anledning av propositionen.....	31
Motioner som väckts under de allmänna motionstiderna	
2000 och 2001	32
Utskottets ställningstagande	35
Lagen om förbud mot politiska uniformer.....	37
Gällande bestämmelser	37
Motion från den allmänna motionstiden 2001	38
Utskottets ställningstagande	38
Hotbrott	39
Utskottets ställningstagande	39
Uppsåtliga grova brott mot tillståndsplikten avseende explosiva	
varor	40
Utskottets ställningstagande	42
Straffskärpningsreglerna i 29 kap. 2 § brottsbalken	43
Rasistiska och liknande kränkande motiv respektive brottslig	
verksamhet.....	43
Motion som väckts med anledning av propositionen.....	45
Motioner som väckts vid den allmänna motionstiden 2001.....	45
Utskottets ställningstagande	46
Ikraftträdande	46

Utskottets ställningstagande	46
Reservationer	47
1. Ordet ras (punkt 2)	47
2. Ändring i tryckfrihetsförordningen (punkt 4).....	47
3. Ändring i tryckfrihetsförordningen (punkt 4).....	49
4. Transpersoner (punkt 6)	50
5. Straffskärpningsreglerna i 29 kap. 2 § brottsbalken (punkt 10).....	51
Bilaga 1 Förteckning över behandlade förslag.....	52
Propositionen	52
Följdmotioner.....	52
Motioner från den allmänna motionstiden 2000.....	53
Motioner från den allmänna motionstiden 2001.....	53
Bilaga 2 Regeringens lagförslag	55
1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen	55
2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	56
3 Förslag till lag om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer	58
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor	59
Bilaga 3 Utskottets lagförslag	60
1. Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen	60
2. Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	61
Bilaga 4 Justitieutskottets yttrande 2001/02:JuU4y	62

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Polisen och rättsväsendet**

Riksdagen avslår motion 2001/02:K27 yrkande 2.

2. **Ordet ras**

Riksdagen avslår motion 2001/02:K27 yrkande 1.

Reservation 1 (fp, mp)

3. **Avslag på propositionen**

Riksdagen avslår motion 2001/02:K28 yrkande 1 i denna del.

4. **Ändring i tryckfrihetsförordningen**

Riksdagen antar som vilande utskottets i bilaga 3 intagna förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen. Därmed bifaller riksdagen delvis regeringens förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen samt avslår motionerna 2001/02:K28 yrkandena 2 och 3 och 2001/02:K29 yrkande 2.

Reservation 2 (m)

Reservation 3 (kd)

5. **Brottet hets mot folkgrupp i brottsbalken**

Riksdagen beslutar uppskjuta behandlingen av regeringens i bilaga 2 intagna förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 16 kap. 8 § samt av motion 2001/02:K29 yrkande 1 till 2002/03 års riksmöte.

6. **Transpersoner**

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:K374, 2000/01:Ju724 yrkande 1, 2001/02:K27 yrkande 3, 2001/02:K284 yrkande 9, 2001/02:K361, 2001/02:L367 yrkande 6, 2001/02:L371 yrkandena 3 och 8 samt 2001/02:A388 yrkande 4.

Reservation 4 (c, fp)

7. **Predikosituation**

Riksdagen avslår motion 2001/02:K26.

8. **Lagen om förbud mot politiska uniformer**

Riksdagen antar regeringens i bilaga 2 intagna förslag till lag om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer. Därmed avslår riksdagen motion 2001/02:Ju421.

9. Lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor

Riksdagen antar regeringens i bilaga 2 intagna förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor.

10. Straffskärpningsreglerna i 29 kap. 2 § brottsbalken

Riksdagen antar utskottets i bilaga 3 intagna förslag till lag om ändring i brottsbalken. Därmed bifaller riksdagen delvis regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken samt avslår motionerna 2001/02:K29 yrkande 3, 2001/02:L367 yrkande 9 och 2001/02:L371 yrkande 5.

Reservation 5 (fp)

Stockholm den 21 mars 2002

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Per Unckel (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Inger René (m), Mats Berglind (s), Lars Hjertén (m), Kerstin Kristiansson Karlstedt (s), Kenth Högström (s), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Efter beslut av regeringen den 20 augusti 1998 tillsattes en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att utreda frågor om straffansvar för deltagande i organisationer som sysslar med brottslig verksamhet samt vissa andra frågor med anknytning därtill (dir. 1998:66).

Kommittén som arbetade under namnet Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m. avlämnade i oktober 2000 sitt betänkande *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd* – (SOU 2000:88). Betänkandet är uppdelat i fyra delar, A–D. Den första delen, A, innehåller en bakgrund samt en redogörelse för avgränsningen av kommitténs uppdrag enligt direktiven. I del B behandlas frågan om det bör införas ett straffansvar för aktivt deltagande i en sammanslutning som har brottslighet som ett väsentligt inslag i sin verksamhet. Kommittén gör i denna del bedömningen att det inte bör ske någon utvidgning av det kriminaliserade området såvitt gäller deltagande i eller stöd till sammanslutningar där det förekommer allvarlig brottslighet. Del C, som innehåller förslag till lagstiftning, behandlar frågor om hets mot folkgrupp, frågan om att straffbelägga hets mot homosexuella samt frågan om huruvida lagen (1947:164) om politiska uniformer bör upphävas. I betänkandets sista del, del D, som också innehåller förslag till lagstiftning, behandlas bl.a. frågor som rör hotbrott. Propositionen behandlar alla lagförslag i delarna C och D. Frågan om det bör införas ett utvidgat straffansvar för aktivt deltagande i en sammanslutning som har brottslighet som ett väsentligt inslag i sin verksamhet (del B) behandlas inte i propositionen. Förslagen i propositionen har utformats i samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Regeringen beslutade den 18 oktober 2001 att inhämta Lagrådets yttrande.

Propositionen

Hets mot folkgrupp, m.m.

Nuvarande reglering och frågans tidigare behandling

Brottet hets mot folkgrupp

För hets mot folkgrupp döms, enligt 16 kap. 8 § brottsbalken, den som – i uttalande eller i annat meddelande som sprids – hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Straffet är fängelse i högst två år. I ringa fall är dock straffet böter.

Den ursprungliga bestämmelsen om hets mot folkgrupp tillkom år 1948. Bestämmelsen utgör en begränsning av den i regeringsformen grundlagsfästa yttrandefriheten, närmast med hänvisning till allmän ordning och säkerhet.

Alla uttalanden av nedsättande eller förnedrande natur omfattas inte. Uttalanden som inte kan anses överskrida gränserna för en saklig kritik av vissa grupper faller utanför det straffbara området. För straffbarhet krävs att det är fullt klart att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen i fråga. Hänsyn till opinionsfriheten och kritikrätten får dock inte åberopas som skydd för uttalanden som uttrycker missaktning för en hel folkgrupp på grund av att den t.ex. tillhör en viss nationalitet och av denna anledning skulle vara mindre värd.

Med spridning avses i bestämmelsen överförande av budskapet till andra personer utanför den helt privata sfären. I den delen fick bestämmelsen sin nuvarande utformning år 1988, då det tidigare kravet på att uttalandet skulle göras offentligen eller spridas bland allmänheten togs bort. Detta innebär att spridning också inom en sammanslutning eller annars till en begränsad krets kan omfattas av straffansvaret. Syftet med lagändringen var att rasistiska organisationers verksamhet skulle förhindras.

Av Högsta domstolens domskäl i rättsfallet NJA 1999 s. 702 framgår att spridningsrekvisitet skall anses uppfyllt om ett muntligt uttalande fällt inför en folksamling eller en grupp på ett sätt som gjort det ägnat att uppfattas av denna. I vad mån de i folksamlingen eller gruppen ingående personerna också lyssnat och tillgodogjort sig innehållet i uttalandet påverkar däremot inte ansvarsfrågan. Spridning kan ske muntligen eller skriftligen men också på annat sätt, t.ex. genom åtbörder eller genom bilder.

De grupper som skyddas genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp är ”folkgrupp eller annan sådan grupp av personer” när angreppet sker med anspelning på, dvs. tar sin utgångspunkt i, ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Något krav på att hotet eller uttrycket för miss-

aktning direkt avser någon sådan grund ställs dock inte upp. Även uttalanden som innefattar kränkande beskyllningar om mindervärda egenskaper eller nedsättande handlingar men endast medelbart grundas på exempelvis etniskt ursprung faller under bestämmelsen.

Bestämmelsen tar sikte på angrepp som riktas mot kollektivt bestämda grupper och kollektiv av sådana grupper (t.ex. "befolkningsgruppen invandrare"), något som i lagtexten markeras genom ordvalet "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer". Enskilda identifierbara individer eller grupper av sådana individer, t.ex. en familj som utsätts för förföljelse i ett bostadsområde, skyddas däremot inte av bestämmelsen. Rasistiska angrepp som riktas direkt mot individer på grund av t.ex. deras nationella ursprung kan i stället bestraffas genom andra bestämmelser om bl.a. olaga hot, ofredande eller förolämpning.

För straffbarhet krävs inte att någon bestämd folkgrupp eller annan sådan grupp av personer pekas ut. Även allmänna uttalanden, som t.ex. prisar en viss förment ras, exempelvis "den vita rasen", på ett sådant sätt att andra förmenta raser måste anses angripna, är straffbara.

I rättsfallet NJA 1996 s. 577 tog Högsta domstolen (HD) ställning till frågan om bärande, bland andra människor, av symboler som kan förknippas med nationalsocialistiska rörelser och deras idéer kan vara att bedöma som hets mot folkgrupp. Den i målet åtalade gärningen bestod i att den tilltalade bland människor på allmän plats hade burit vissa märken med olika symboler.

HD:s majoritet konstaterade att bärande av emblem eller uppträdande i viss klädsel kan vara att uppfatta som ett meddelande enligt bestämmelsen om hets mot folkgrupp, under förutsättning att emblemet eller klädseln otvetydigt ger en koppling till en viss åsiktsriktning. Bland märkena på den tilltalades klädsel ansåg majoriteten att örnen och lagerkransen, genom sin likhet med symboler, frekvent använda i Nazityskland, gav en tydlig koppling till Tredje riket. Även övriga märken ansågs vara sådana att de kunde förknippas med symboler använda av nationalsocialistiska rörelser under 1930- och 1940-talen. HD konstaterade att den tilltalade, genom att bära märkena bland andra människor på den aktuella platsen, spritt ett sådant budskap som tidigare berörts, att han måste ha insett detta och att budskapet uttryckte missaktning mot människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska. Gärningen bedömdes som hets mot folkgrupp.

Hets mot folkgrupp som ett tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott

Rätten att ge ut och sprida tryckta skrifter och att i dem uttrycka tankar och åsikter regleras i tryckfrihetsförordningen (TF), medan motsvarande frihet att yttra sig i vissa andra närmare angivna medier, såsom ljudradio, television, filmer, videogram och ljudupptagningar, regleras i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

TF innehåller i 7 kap. 4 och 5 §§ en fullständig uppräkningslista av de gärningar som utgör tryckfrihetsbrott, när de begås genom tryckt skrift och är straffbara

enligt vanlig lag. En av dessa gärningar är hets mot folkgrupp (7 kap. 4 § 11). I 5 kap. 1 § första stycket YGL sägs att de gärningar som anges som tryckfrihetsbrott i 7 kap. 4 och 5 §§ TF skall anses som yttrandefrihetsbrott om de begås i en av YGL skyddad framställning och är straffbara enligt lag.

TF och YGL innehåller båda den s.k. instruktionen (1 kap. 4 § TF och 1 kap. 5 § YGL). Denna innebär att den som dömer över missbruk av tryck- eller yttrandefriheten eller vakar över dessa friheter skall betänka att de utgör en grundval för ett fritt samhällsskick, uppmärksamma syftet mer än framställningssättet och hellre fria än fälla.

När det gäller påföljder för tryck- och yttrandefrihetsbrott hänvisar TF och YGL till brottsbalken.

I TF och YGL finns särskilda regler för åtalpreskription. Dessa är för närvarande föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende.

Den kriminaliserade gärningen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning att grovt förargelseväckande beteende inte skall införas som ett nytt brott. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K27 yrkande 2.

Propositionen

Regeringen anser att kommitténs förslag till införande av grovt förargelseväckande beteende inte skall införas som ett nytt brott eller att brottsbeskrivningen för hets mot folkgrupp bör ändras.

Frågan om kriminalisering av hets mot homosexuella behandlas inte i detta avsnitt.

Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m. ansåg att det finns goda skäl att strama upp och precisera rekvisiten när det gäller brottet hets mot folkgrupp och att man måste överväga om inte vissa av de gärningar som i dag anses utgöra hets mot folkgrupp skall hänföras till någon annan brottskategori.

Som skäl för sitt förslag att införa det nya brottet grovt förargelseväckande beteende anförde kommittén att det syftar till att göra klart att vissa typer av beteenden på allmän plats i princip alltid skall vara straffbara. Om en sådan gärning, t.ex. utförande av s.k. Hitlerhälsning eller bärande av en nazistisk symbol, inte uppfyller kriterierna för att kunna bedömas som hets mot folkgrupp, skall den i varje fall kunna bestraffas som grovt förargelseväckande beteende. Vidare vill kommittén som grovt förargelseväckande beteende kriminalisera andra liknande gärningar, som i dag inte kan bestraffas på grund av att spridningsrekvisitet i bestämmelsen om hets mot folkgrupp inte kan anses uppfyllt. Kommittén föreslog därför att det i bestämmelsen om förar-

gelseväckande beteende i 16 kap. 16 § brottsbalken skall införas ett nytt andra stycke där det anges att det skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader för grovt förargelseväckande beteende om ett sådant beteende som anges i bestämmelsens första stycke är grovt därför att det måste förknippas med brott mot mänskligheten.

Genom bestämmelsen om förargelseväckande beteende är det straffbart att föra oljud på allmän plats eller att annars offentligen bete sig på ett sätt som är ägnat att väcka förargelse hos allmänheten. Brottet förargelseväckande beteende tar alltså sikte på *beteenden* som är ägnade att väcka förargelse. Det anses däremot inte få tillämpas så att det inkräktar på åsikts- eller yttrandefriheten. Regeringen anser att det som kommittén emellertid synes ta sikte på med sitt förslag snarast förefaller vara manifestationer av åsikter. Det får nämligen i regel antas vara innehållet i de aktuella symbolerna, kännetecknen eller åtbörderna, eller med andra ord den åsikt som gärningsmannen genom detta innehåll ger uttryck för, som är ägnat att provocera och väcka förargelse. Det avsedda tillämpningsområdet för det föreslagna grova brottet skiljer sig således avsevärt från den nuvarande regleringen trots att någon ändring inte föreslås beträffande denna.

Enligt kommitténs förslag skall inte heller det nya brottet – till skillnad från vad som gäller för hets mot folkgrupp – göras till ett tryck- eller yttrandefrihetsbrott. Detta innebär bl.a. att det inte skulle vara möjligt att ingripa mot brottet om det skett i exempelvis en tryckt skrift.

Regeringen gör bedömningen att kommitténs förslag till ändringar av den som hets mot folkgrupp kriminaliserade gärningen inte bör genomföras. Med denna bedömning kommer naturligtvis här aktuella gärningar även fortsättningsvis att kunna hänföras till brottet hets mot folkgrupp i samma utsträckning som i dag. Det kan dock inte uteslutas att ett införande av ett nytt brott, som mer specifikt tar sikte på offentligt bärande av symboler, Hitlerhälsningar etc., skulle kunna leda till att sådana gärningar i stället i ökad utsträckning skulle komma att bedömas som grovt förargelseväckande beteende. Risken för avgränsningsproblem är också påtaglig.

Motion med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K27 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om vikten av att lagen om hets mot folkgrupp beaktas och aktivt tillämpas av polisen och rättsväsendet (yrkande 2). Att enskilda människor hotas, riskerar utsättas för våld eller tystas på grund av sin etniska tillhörighet, religion, sexuella läggning eller politiska övertygelse är fullständigt oacceptabelt i en demokrati. Arbetet mot den här typen av kriminalitet är därför en högprioriterad uppgift för polisen och säkerhetspolisen. Polisens arbete måste backas upp av en effektiv lagstiftning.

Justitieutskottets yttrande

I motion K27 anför motionärerna att bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör beaktas och aktivt tillämpas av rättsväsendet. Justitieutskottet vill i detta sammanhang hänvisa till vad det anför i betänkandena 2001/02:JuU12 och 2001/02:JuU10. Där lämnar utskottet bl.a. en redovisning av olika åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas inom rättsväsendet för att förhindra och bekämpa brott med rasistiska och homofobiska inslag. Där konstaterar justitieutskottet vidare att det pågår arbete med att se över diskrimineringslagstiftningen inom detta område. Mot den bakgrunden fann utskottet att det inte är påkallat med något uttalande från riksdagens sida och avstyrkte motioner liknande den här aktuella. Justitieutskottet, som inte kan finna att det i detta ärende framkommit några skäl som ger anledning till någon annan bedömning, föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motion K27 i nu berörd del.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att grovt förargelseväckande beteende inte skall införas som ett nytt brott.

Utskottet instämmer i vad som anføres i motion K27 yrkande 2 om att det är oacceptabelt att människor hotas, riskerar att utsättas för våld eller tystas på grund av sin etniska tillhörighet, religion, sexuella läggning eller politiska övertygelse. Justitieutskottet har i sitt yttrande hänvisat till betänkanden under riksmötet i vilka justitieutskottet redovisat olika åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas inom rättsväsendet för att förhindra och bekämpa brott med rasistiska och homofobiska inslag samt till att det pågår arbete med att se över diskrimineringslagstiftningen inom detta område. Justitieutskottet fann mot den bakgrunden det inte påkallat med något uttalande från riksdagens sida. Justitieutskottet, som inte kan finna att det i detta ärende framkommit några skäl som ger anledning till någon annan bedömning, har nu föreslagit att konstitutionsutskottet avstyrker motion K27 yrkande 2. Utskottet gör ingen annan bedömning än justitieutskottet och avstyrker därför motion K27 yrkande 2.

Beskrivningen av de grupper som skyddas, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning att de grupper som skyddas av bestämmelsen hets mot folkgrupp även fortsättningsvis bör beskrivas genom angivande av kategorierna folkgrupp eller annan sådan grupp av personer. Utskottet delar också regeringens bedömning att ordet ras inte bör utmönstras ur den aktuella bestämmelsen. Utskottet avstyrker motion 2001/02:K27 yrkande 1.

Propositionen

Regeringen anser att sådana kollektivt bestämda grupper som skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp även fortsättningsvis bör beskrivas genom angivande av kategorierna folkgrupp eller annan sådan grupp av personer. Ordet ras bör, enligt regeringen, inte utmönstras ur den aktuella bestämmelsen.

Kommittén har föreslagit att ordet "befolkningsgrupp", utan att någon saklig förändring är avsedd, skall ersätta uttrycken "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer". Kommittén har inte lämnat några förslag till utmönstring av ordet ras ur bestämmelsen.

De grupper som skyddas genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp är "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer" när angreppet sker med anspelning på, dvs. tar sin utgångspunkt i, någon av grunderna ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse. Det är kollektivt bestämda grupper som avses. Att också kollektiv av olika sådana grupper – men däremot inte grupper av enskilda identifierbara individer, t.ex. en familj som utsätts för förföljelse i ett bostadsområde – omfattas av bestämmelsens tillämpningsområde har markerats genom att kategorin "annan sådan grupp av personer" har lagts till i bestämmelsen. Bestämningen "sådan" markerar härvid avgränsningen. Ordet "sådan" är alltså bara en bestämning av storleken på det kollektiv som omfattas. Kategorierna "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer" omfattar sålunda gruppen "invandrare" och andra liknande heterogena kollektiv av grupper. I det relevanta sammanhanget bestäms gruppen eller grupperna i fråga av den gemensamma egenskap eller liknande grund som kränkningarna anspelar på. Regeringen anser, i likhet med kommittén, att detta tillämpningsområde bör behållas.

Kommitténs förslag att ersätta kategorierna folkgrupp och annan sådan grupp av personer med ordet befolkningsgrupp syftar inte heller till någon saklig ändring. Det bör emellertid, enligt regeringens mening, krävas rätt starka skäl för att ändra den gällande ordalydelsen i en bestämmelse kring vilken praxis har hunnit utbildas utan att någon saklig ändring är avsedd. Då det är tveksamt om ordet "befolkningsgrupp" utan någon saklig förändring kan ersätta kategorierna "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer" anser regeringen att kommitténs förslag i denna del inte bör genomföras.

Ett par remissinstanser har väckt frågan om inte ordet ras bör utmönstras ur bestämmelsen. Riksdagen har uttalat att det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i skilda raser och ur biologisk synpunkt följaktligen inte heller grund för att använda ordet ras om människor (bet. 1997/98:KU29, rskr. 1997/98:185). Mot bakgrund härav, och då användningen av ordet ras i författningstexter riskerar att underblåsa fördomar, har riksdagen uttalat att regeringen bör göra en genomgång av i vilken utsträckning begreppet ras förekommer i svenska författningar som inte grundas på internationella texter och, där så är möjligt, föreslå en annan definition.

Regeringen gav därför den 17 juni 1999 en särskild utredare (Ju 1999:10, dir. 1999:49) i uppdrag att bl.a. göra en inventering av i vilken mån termen ras används om människor i lagar och förordningar och analysera i vilken utsträckning det är möjligt och lämpligt att utmönstra termen ur olika bestämmelser. Utredaren behandlar frågan i sitt slutbetänkande Ett effektivt diskrimineringsförbud, Om olaga diskriminering och begreppen ras och sexuell läggning (SOU 2001:39). Utredarens slutsats är att det finns starka skäl för en utmönstring, eller i förekommande fall ett utbyte, av ordet ras i lagstiftningen, och att detta också är möjligt. Eftersom ordet ras förekommer i lagstiftning av varierande karaktär är det dock, enligt utredaren, inte uteslutet att det kan finnas skäl att välja olika sätt i olika författningar för att beskriva den krets av personer som lagstiftningen i fråga avser att skydda. Utredaren framhåller att det självfallet är viktigt att försäkra sig om att en utmönstring av ordet ras inte leder till ett försämrat skydd för någon befolkningsgrupp. För det fall att ordet ras ändå skulle anses böra förekomma i lagtext bör, enligt utredaren, ett avståndstagande markeras, till exempel genom att man i stället för enbart ordet "ras" använder uttryck som "föreställning om ras" eller möjligen "anspelning på ras".

Enligt tilläggsdirektiv (dir. 2001:14) var det dock inte utredarens uppgift att lämna konkreta förslag till författningsändringar eller andra åtgärder. Utredaren skulle i stället övergripande redovisa sina resultat och ställningstaganden samt lämna förslag till inriktning på det fortsatta arbetet. Anledningen till begränsningen av uppdraget var, enligt regeringen, att en annan utredning skall få i uppdrag att studera möjligheterna till en mer generell lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet samhällsområden och diskrimineringsgrunder. I denna översyn skall 1999 års diskrimineringsutrednings ställningstaganden ingå som ett underlag. Utredningens betänkande har därför inte remitterats.

Enligt regeringens uppfattning är frågan om användningen av ordet ras om människor i lagtext komplicerad. Den rymmer flera olika aspekter. Frågan kommer nu att utredas vidare. I avvaktan på resultatet av en sådan utredning är det tills vidare viktigt att försäkra sig om att inte en utmönstring, som görs med de bästa avsikter, av ordet ras i en viss författningstext leder till ett icke avsett försämrat skydd för någon grupp. I bestämmelsen om hets mot folkgrupp är det dessutom så att man i lagtexten försöker beskriva en gärning som

grundar sig på en uppfattning eller föreställning hos gärningsmannen eller ett särskilt klandervärt motiv för hans eller hennes handlande.

Motion med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K27 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att ordet ras bör tas bort eller bytas ut mot en annan formulering i svenska författningstexter (yrkande 1). Regeringen diskuterar i propositionen förekomsten av ordet ras i lagen om hets mot folkgrupp. Frågan utreds för närvarande och regeringen vill avvakta resultatet innan någon förändring föreslås. Folkpartiet anser att ordet ras bör tas bort. Att över huvud taget använda termen ras om människor ger, enligt motionärerna, fel signaler. Rasbegreppet förknippas med rasism och tanken om att det finns människor av olika raser. Därför bör ordet tas bort eller bytas ut mot en annan formulering. Det gäller, enligt motionärerna, både lagen om hets mot folkgrupp och andra lagar och förordningar. Denna ståndpunkt stöds av det faktum att riksdagen har uttalat att det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser och därför bett regeringen göra en genomgång av i vilken omfattning begreppet ras förekommer i svensk lagstiftning i syfte att byta ut ordet.

Kommittédirektiv

Regeringen beslutade den 31 januari 2002 att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag bl.a. att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden och att överväga om och i så fall i vilken utsträckning det är möjligt att utmönstra termen ras ur de författningar där den förekommer (dir. 2002:11). I direktiven anför regeringen bl.a.

Enligt regeringens mening är frågan om en eventuell utmönstring av ordet ras i lagtext komplicerad. Den rymmer flera olika aspekter. I Sverige har ordet ras ofta tolkats i biologiska termer, medan det i många andra länder, framför allt anglosaxiska, sedan länge haft en annan innebörd. Därför bör innebörden av ordet ras, framför allt i de konventioner och andra internationella dokument som Sverige är bundet av, klargöras innan ställning kan tas till om det är möjligt och lämpligt att utmönstra detta ord ur olika författningar. Det bör även belysas om en utmönstring kan ha några negativa konsekvenser.

Uppdraget

Kommittén skall överväga om det, bl.a. med hänsyn till internationella konventioner och överenskommelser, är möjligt och lämpligt att utmönstra termen ras ur de författningar där den förekommer.

Kommittén skall redovisa uppdraget senast den 1 december 2004.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att sådana kollektivt bestämda grupper som skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp även fortsättningsvis

bör beskrivas genom angivande av kategorierna folkgrupp eller annan sådan grupp av personer. Vidare delar utskottet regeringens bedömning att ordet ras inte nu bör utmönstras ur den aktuella bestämmelsen. Utskottet vill erinra om de av regeringen den 31 januari 2002 beslutade kommittédirektiven och avstyrker motion K27 yrkande 1.

Grova fall av hets mot folkgrupp

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker motion 2001/02:K28 yrkande 1.

Utskottet delar regeringens bedömning att det i bestämmelsen hets mot folkgrupp bör införas en särskild straffskala för grova brott.

Propositionen

Regeringen föreslår att det i bestämmelsen om hets mot folkgrupp införs en särskild straffskala – fängelse i lägst sex månader och högst fyra år – för grova brott. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet. Regeringen anser att kommitténs förslag att införa straffansvar för förberedelse eller stämpling till grova brott inte bör genomföras.

En särskild straffskala för grova brott

Påföljden för hets mot folkgrupp är i dag fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. Någon särskild straffskala för grova brott finns inte.

Domstolspraxis i fråga om val av påföljd har, enligt vad kommittén har redovisat, varit ganska varierande. Till synes liknande gärningar bedöms ibland som ringa brott och påföljden blir då böter, medan det i andra fall döms för normalgraden av hets mot folkgrupp. I det senare fallet döms ofta till ett kort fängelsestraff, med hänvisning till att det är fråga om brott av sådan art att fängelse bör väljas som påföljd. Ibland döms dock till en icke frihetsberövande påföljd, dvs. till villkorlig dom eller skyddstillsyn.

En annan aspekt är att brott av allvarigare slag inte tycks föranleda någon egentlig skärpning av straffet. Vid rasistiska möten eller konserter har det t.ex. inte alltid gjorts skillnad mellan anförare eller arrangörer å ena sidan och åhörare å andra sidan. Bara i ett fåtal fall har det dömts till längre fängelsestraff än en månad.

Enligt regeringens mening kan inte sådana fall där någon t.ex. i stor skala och till en vid krets sprider cd-skivor, videogram, tryckta skrifter m.m. med rasistiskt och liknande innehåll i straffvärdehänseende jämföras med att någon i en trängre krets och vid något enstaka tillfälle uttalar sig kränkande eller hotfullt på ett straffbart sätt. Såsom *Lagrådet* påpekar i sitt yttrande ger den nuvarande straffskalan i och för sig möjligheter att nyansera straffmät-

ningen, men så tycks hittills inte ha skett i någon större utsträckning i rättspraxis.

Regeringen delar kommitténs och remissinstansernas bedömning att det nu, mot bakgrund av det stora antal rasistiska sammanslutningar som vuxit fram i Sverige under 1990-talet och den ökande propagandaverksamhet som dessa bedriver, finns ett behov av att införa en särskild straffskala för grova brott. De flesta av dessa sammanslutningar är visserligen små, men de riskerar att bli en grogrund för en växande rasism. I vissa fall bedrivs en systematisk och noga planlagd verksamhet av uttalad propagandakaraktär. Sådan brottslig propagandaverksamhet kan, enligt regeringen, vara av så allvarlig beskaffenhet att nu gällande straffmaximum ter sig otillräckligt. Man kan t.ex. tänka sig fall där spridningen har avsett många framställningar av osedvanligt kränkande karaktär som dessutom systematiskt har spritts i ett stort antal exemplar. Mot denna bakgrund framstår det som motiverat att införa en möjlighet till strängare påföljder än vad som i dag är möjligt. Regeringen anser att detta bör ske genom införande av en bestämmelse med en särskild straffskala för grova brott, i vilken sådana omständigheter som bör beaktas vid bedömningen av om brottet skall anses som grovt också anges.

Utformningen bör, enligt regeringens mening, spegla det förhållandet att tillämpningen av den stränga straffskalan är tänkt att präglas av de skäl som motiverar att den införs, nämligen behovet av att motverka de rasistiska sammanslutningar som vuxit fram i Sverige under 1990-talet och deras ökande propagandaverksamhet på området. Enligt regeringens uppfattning är det i detta sammanhang viktigt att en samlad bedömning av brottets svårhetsgrad, med hänsyn tagen till samtliga relevanta omständigheter, kan göras vid tillämpningen. Lagtexten bör därför ange sådana omständigheter som normalt sett bör beaktas i sammanhanget, men samtidigt lämna utrymme för hänsynstagande – i såväl förmildrande som försvårande riktning – också till andra omständigheter.

Att ett uttalande varit av särskilt kränkande eller hotfull karaktär bör, enligt regeringens mening, normalt ses som en försvårande omständighet vid bedömningen av gärningar som utgör hets mot folkgrupp. Samtidigt bör i regel inte den omständigheten att uttalandet haft en sådan karaktär ensam medföra att gärningen skall bedömas som grovt brott i exempelvis ett sådant fall där gärningen har avsett ett enstaka uttalande inför en begränsad krets personer. Det bör också tillmätas stor betydelse om meddelandet har fått omfattande spridning, särskilt om spridningen har skett som ett led i en verksamhet av propagandakaraktär.

Enbart det förhållandet att ett straffbart meddelande har fått stor spridning bör dock inte alltid medföra att brottet skall bedömas som grovt. I så fall skulle straffbara meddelanden som spritts genom en TV-sändning eller en dagstidning med större upplaga i princip regelmässigt, enbart på denna grund, bedömas som grova brott. Detta är inte regeringens avsikt. Omständigheterna i sådana fall behöver nämligen inte alltid vara så försvårande att de motiverar att gärningarna bedöms som grova brott. Som exempel kan nämnas med-

delanden i form av satir eller "tittarröster" eller insändare, som kanske dessutom endast med snäv marginal överskridit gränsen för det tillåtna.

För att en gärning skall bedömas som grov bör det normalt i stället krävas både att meddelandets innehåll på angivet sätt klart överskridit gränsen för det tillåtna och att meddelandet spritts i stor omfattning som ett led i en verksamhet av propagandakarakter.

Lagrådet förordar i sitt yttrande att bestämmelsen utformas i enlighet med den teknik som brukar användas för grova brott. Lagrådet lämnar också ett exempel på hur en sådan utformning skulle kunna se ut. Som Lagrådet påpekar är det regeringens avsikt att meddelandets innehåll och dess spridning skall utgöra sådana omständigheter som skall särskilt beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Regeringen delar Lagrådets uppfattning när det gäller utformningen av bestämmelsen. På Lagrådets inrådan föreslår regeringen därför att det vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om meddelandet haft ett särskilt hotfullt eller kränkande innehåll och spritts till ett stort antal personer på ett sätt som varit ägnat att väcka betydande uppmärksamhet.

Förberedelse och stämpling

Hets mot folkgrupp är i dag inte kriminaliserat på förberedelse- eller stämplingsstadiet. Inte heller försök till hets mot folkgrupp är kriminaliserat.

En del sådana gärningar som enligt regeringens förslag skall anses som grova fall av hets mot folkgrupp kan tänkas vara straffvärda redan på planerings- och försöksstadierna. Detta skulle i och för sig kunna tala för en kriminalisering av förberedelse och stämpling liksom även av försök till sådana brott. För att en kriminalisering av handlingar som inte tidigare har varit straffbara skall genomföras, måste emellertid kriminaliseringen framstå som en metod som är ägnad att någorlunda effektivt motverka de straffvärda handlingarna. I kravet på effektivitet ligger bl.a. att det skall vara möjligt att i praktiken upprätthålla kriminaliseringen, något som också är viktigt för förtroendet för straffsystemet som sådant. En straffbestämmelse måste sålunda kunna ges en sådan utformning att polis och åklagare har rimliga möjligheter att ingripa mot och utreda överträdelser.

I fråga om sådana framställningar som omfattas av tryckfrihetsförordningens (TF) och yttrandefrihetsgrundlagens (YGL) tillämpningsområden måste dock i detta sammanhang beaktas det s.k. censurförbudet. Förbudet innebär att ingripanden inom TF:s och YGL:s tillämpningsområden, enligt dessa grundlagar, inte får ske före den s.k. utgivningstidpunkten, dvs. den tidpunkt vid vilken spridningen av ett yttrande anses påbörjad. Inom grundlagarnas tillämpningsområden skulle det därför inte vara tillåtet att ingripa mot gärningar på planeringsstadiet i andra fall än då dessa stämplings- eller förberedelsegärningar i sig begåtts genom yttranden som spritts. Det skulle alltså inte vara tillåtet att i andra fall, av preventiva skäl, ingripa mot planering av tryck- eller yttrandefrihetsbrottet hets mot folkgrupp. Med hänsyn härtill har

kommittén gjort bedömningen att förberedelse och stämpling inte skall kriminaliseras inom TF:s och YGL:s tillämpningsområden. Värdet av en kriminalisering av förberedelse och stämpling som är begränsad till att gälla enbart utanför tillämpningsområdena för TF och YGL kan emellertid ifrågasättas.

Sammanfattningsvis gör regeringen den bedömningen att kommitténs förslag till en kriminalisering av förberedelse och stämpling möter beaktansvärda invändningar med bäring på grundlagsreglerade fri- och rättigheter. Förslaget bör därför inte genomföras.

Motion som väckts med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K28 av Anna Kinberg m.fl. (m) föreslås att riksdagen beslutar avslå propositionen (yrkande 1). Motionärerna delar uppfattningen att det finns ett behov av att skydda människor mot hot eller andra uttryck för missaktning på grund av deras sexuella läggning. Skyddet för människor mot hets med anledning av deras sexuella läggning bör utformas på annat sätt, t.ex. genom att införa brottet olaga hot i TF:s brottskatalog. Lagstiftningen skall vara effektiv mot alla sorters kränkningar, men bör inte göra undantag i yttrandefriheten för alla grupper.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det i bestämmelsen hets mot folkgrupp bör införas en särskild straffskala, fängelse i lägst sex månader och högst fyra år, för grova brott. Utskottet avstyrker därför motion K28 yrkande 1.

Utskottet har således inget att erinra mot regeringens förslag till 16 kap. 8 § andra stycket brottsbalken. Ändringen i tryckfrihetsförordningen föreslås i propositionen träda i kraft den 1 januari 2003. Den ändringen avser brottet hets mot folkgrupp. För att undvika diskrepans föreslår regeringen att även ändringarna i 16 kap. 8 § brottsbalken skall träda i kraft den 1 januari 2003. Enligt utskottet bör därför förslaget till ändring i 16 kap. 8 § andra stycket antas i samband med att riksdagen antar grundlagsändringen.

Hets mot homosexuella

Utskottets förslag i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning att hets mot homosexuella bör kriminaliseras i brottsbalken samt att motsvarande kriminalisering bör införas inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden. Utskottet avstyrker motionerna 2001/02:K29 yrkande 2 och 2001/02:K28 yrkandena 2 och 3.

Gällande bestämmelser

Det finns i dag inte någon bestämmelse om hets mot homosexuella som motsvarar den om hets mot folkgrupp. Kränkande eller hotfulla uttalanden med anspelning på enskilda personers homosexuella läggning kan dock i en del fall vara straffbara enligt bestämmelserna i brottsbalken om förolämpning, förtal eller olaga hot.

Att bland allmänheten uppmåna till våld eller andra brottsliga gärningar mot homosexuella kan också vara straffbart som uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken. Uppvigling är, liksom förtal och förolämpning, straffbart också som tryckfrihets- respektive yttrandefrihetsbrott.

Enligt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken skall domstolarna såsom en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beakta om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet. Enligt förarbetena omfattar bestämmelsen sådana fall där ett motiv för brottet varit att kränka någon på grund av dennes sexuella läggning.

Propositionen

Regeringen föreslår att hets mot homosexuella som grupp skall kriminaliseras i brottsbalken. Motsvarande kriminalisering skall också införas inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden.

Behovet av att nu införa en kriminalisering av hets mot homosexuella

Det är i dag inte straffbart att uttrycka hot eller missaktning mot homosexuella som grupp.

För att en kriminalisering av handlingar som inte tidigare varit straffbara skall genomföras, måste det föreligga ett påtagligt behov av detta. Det måste röra sig om handlingar som typiskt sett framstår som straffvärda. Införandet av en straffsanktion måste, enligt regeringen, också framstå som en åtgärd genom vilket det oönskade beteendet någorlunda effektivt kan motverkas. Dessa överväganden gör sig naturligtvis gällande också inom det grundlagsskyddade området. Det krävs mycket starka skäl för att en grundlagsändring skall före-

tas, och en sådan bör genomföras endast om den är påkallad av ett påtagligt behov.

Enligt regeringens uppfattning råder det ingen tvekan om att homosexuella är en utsatt grupp i vårt samhälle. Det kan visserligen sägas att det antal brott som begås mot homosexuella, såvitt kan utläsas av statistiken, är relativt sett litet och utgör en begränsad del av den totala brottsligheten. Brottsstatistiken omfattar inte hets mot homosexuella som grupp eftersom sådana handlingar inte är straffbara i dag. Att sådana uttalanden som innebär hets – ofta mycket obehagliga och våldsamma – utgör en inte oväsentlig beståndsdel i de skrifter och andra meddelanden som sprids av nationalsocialistiska och andra rasideologiska grupper är dock obestridligt. Agitationen mot homosexuella och homosexualitet utgör en del i dessa gruppers propaganda och är invävd i den rasistiska och antisemitiska agitationen i övrigt. Det finns många exempel på att homosexuella som grupp har fått utgöra måltavla för hat och hot, bl.a. i skrifter, på Internet och i vit makt-musiken. En del exempel härpå redovisas i rapporten Rasistiskt och främlingsfientligt våld (Ds 1998:35). Sådan propaganda är relativt vanligt förekommande. Det bör också nämnas att den har gjort sig gällande kontinuerligt under lång tid.

Det finns goda skäl att anta att den homofobiska inställning som legat bakom vissa gärningsmäns angrepp på enskilda människor på grund av deras sexuella läggning hämtar näring ur den hat-, hot- och hetspropaganda mot homosexuella som grupp som bedrivs av flertalet nazistiska och i övrigt högerextremistiska grupperingar och nätverk i vårt land.

Homosexuella har alltså – och har under en längre tid haft – en särskilt utsatt position jämfört med andra grupper i samhället. De utsätts för en hetspropaganda av ett slag som det i dag inte finns något egentligt skydd mot.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns mycket starka skäl för att nu kriminalisera också hets mot homosexuella som grupp.

Behovet av att införa motsvarande kriminalisering också inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden

Brottet hets mot folkgrupp är inte bara ett brott enligt brottsbalken, utan också ett tryckfrihets- och yttrandefrihetsbrott. Med hänsyn till de likheter som finns mellan brottet hets mot folkgrupp och de gärningar som skulle kunna straffbeläggas som hets mot homosexuella, måste man överväga vilka skäl som talar för respektive emot att införa en sådan kriminalisering i brottsbalken utan att göra någon motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Därvid måste de starka skäl som finns för en kriminalisering av hets mot homosexuella som grupp vägas mot intresset av att bibehålla vidast möjliga yttrandefrihet och tryckfrihet.

Regeringen delar den uppfattning som framförts av flera remissinstanser, nämligen att begränsningarna av yttrandefriheten, särskilt i tryckt skrift och andra grundlagsskyddade framställningar, skall minimeras och vara så få och tydliga som möjligt. Tryckfriheten och yttrandefriheten är grundpelare i ett

demokratiskt samhälle och gränserna för dessa intressen skall inte vara påverkade av olika tillfälliga opinionsströmningar i samhället. Med hänsyn till den stabilitet som bör prägla grundlagarna måste det alltså finnas starka skäl för att införa kriminaliseringen även i TF och YGL.

För en kriminalisering av hets mot homosexuella också i TF och YGL talar, enligt regeringen, särskilt den omständigheten att de uttalanden och andra meddelanden som skulle omfattas av kriminaliseringen i stor omfattning sprids just i skrift eller andra grundlagsskyddade medier. Det kan konstateras att de befintliga straffbestämmelserna om förolämpning, förtal och uppvigling etc., som samtliga kan utgöra såväl tryckfrihets- som yttrandefrihetsbrott, inte erbjuder tillräckligt skydd mot den hetspropaganda som riktas mot homosexuella som grupp. Behovet av en kriminalisering gör sig alltså särskilt gällande på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området. För att en bestämmelse om hets mot homosexuella skall vara effektiv måste en motsvarighet till denna bestämmelse finnas i tryckfrihetsförordningens brottskatalog.

Det är givetvis inte uteslutet att det i framtiden kommer att resas anspråk på att ytterligare grupper skall skyddas genom en motsvarande kriminalisering i grundlag och att den nu föreslagna regleringen kommer att anföras som stöd för sådana anspråk. Enligt regeringens mening bör emellertid farhågor av detta slag inte ensamma utgöra hinder för en ändring av TF och YGL, om en sådan ändring, som i detta fall, är angelägen. Bedömningen måste i stället i varje fall grundas på de faktiska omständigheter som talar för respektive emot att ge en viss grupp sådant skydd. Härvid måste beaktas att, såsom *Lagrådet* anför, stor restriktivitet bör iaktas när det gäller att föra in nya grupper under det skydd som straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp ger.

Mot den ovan angivna bakgrunden bör utgångspunkten, enligt regeringen, vara att en kriminalisering av hets mot homosexuella skall införas också i TF:s brottskatalog.

Förutsättningarna för begränsningen av yttrandefriheten och avvägning mot andra intressen

I 2 kap. regeringsformen (RF) finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna, bl.a. yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten, föreningsfriheten och religionsfriheten. Yttrandefriheten beskrivs som en frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Vissa av de grundläggande fri- och rättigheterna kan begränsas genom lag. Begränsningar får dock inte göras för vilka ändamål eller i vilken omfattning som helst. I 2 kap. 12 § andra stycket RF anges att begränsning får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle och att begränsningen aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och att den inte heller får sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen som en av folkstyrelsens grundvalar. I 2 kap. 13 § RF anges därutöver att yttrandefri-

heten och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet, folkförsörjningen, allmän ordning och säkerhet, enskilds anseende, privatlivets helgd eller förebyggande och beivrande av brott. I övrigt får begränsningar av yttrandefriheten och informationsfriheten såvitt nu är i fråga endast ske om särskilt viktiga skäl föranleder det. Vid bedömningen av vilka begränsningar som får ske skall särskilt beaktas vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa, fackliga, vetenskapliga och kulturella angelägenheter.

Sedan den 1 januari 1995 gäller den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), med de ändringar och tillägg som gjorts genom tilläggsprotokoll, som lag i Sverige. Enligt 2 kap. 23 § RF får lag eller annan föreskrift inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

Europakonventionen innehåller i artikel 10 regler till skydd för yttrandefriheten. Enligt artikeln skall envar äga rätt till yttrandefrihet. Denna rätt sägs innefatta åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Av artikeln framgår dock också att denna frihet får underkastas vissa inskränkningar. Det anges att utövandet av rätten till yttrandefrihet må underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till bl.a. den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte eller rättigheter.

Regeringen anförde i lagrådsremissen att det är uppenbart att intresset av att skydda gruppen homosexuella mot hot och andra uttryck för missaktning är ett sådant ändamål som är tillåtet för att begränsa yttrandefriheten enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen. *Lagrådet* anför i sitt yttrande att det ytterst är en värderingsfråga huruvida detta intresse är tillräckligt som skäl för att begränsa yttrandefriheten och uttrycker förståelse för lagrådsremissens bedömning. Lagrådet finner dock anledning att framhålla att liknande skäl på goda grunder kan åberopas även i förhållande till en rad andra utsatta grupper och att stor restriktivitet bör iaktas med hänsyn till yttrandefriheten när det gäller att föra in nya grupper under det skydd som straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp ger, särskilt med hänsyn till det vidsträckta tillämpningsområde som bestämmelsen har fått. Regeringen gör inte någon annan bedömning.

Regeringen anser att en sådan kriminalisering av hets mot homosexuella som föreslås inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranleder begränsningen eller sträcker sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Det kan också tilläggas att den straffrättsliga lagstiftningen i flera europeiska länder, däribland Danmark och Norge, innehåller förbud mot hets mot homosexuella som grupp.

Enligt regeringens uppfattning utgör den föreslagna kriminaliseringen inte heller något hot mot vetenskapens frihet, den fria åsiktsbildningen, religions-

friheten eller den fria debatten och opinionsbildningen eller människors frihet att sluta sig samman för att hävda uppfattningar som inte stämmer med majoritetens. Den innebär däremot ett fullt godtagbart krav på att även andra människors rättigheter och den grundläggande demokratiska principen om alla människors lika värde skall respekteras vid utövandet av dessa fri- och rättigheter.

Sammantaget anser regeringen att det finns mycket starka skäl för att nu kriminalisera hets mot homosexuella som grupp, såväl i brottsbalken som inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden. De skäl som talar för en sådan kriminalisering väger tyngre än de skäl som kan anföras däremot, främst intresset av att behålla yttrandefriheten oförändrad i denna fråga. Regeringen föreslår således att hets mot homosexuella som grupp skall kriminaliseras, såväl i brottsbalken som inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden.

De starka skäl som talar för en sådan kriminalisering av hets mot homosexuella måste emellertid, på motsvarande sätt som tidigare har gjorts i fråga om andra skyddade grupper, även vid den lagtekniska utformningen av kriminaliseringen vägas mot andra, möjligen motstående, intressen, t.ex. intresset av vidast möjliga tryck- och yttrandefrihet. Det straffbara området får inte sträckas så långt att det kommer att omfatta även en saklig diskussion om eller kritik av homosexualitet. Kriminaliseringen skall inte utgöra ett hinder mot opinionsfriheten eller ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Vidare måste vetenskapens frihet bevaras. I det sagda ligger också att sådana påståenden som bäst bemöts eller tillrättaläggs i en fri och öppen debatt inte bör omfattas av kriminaliseringen.

Motioner som väckts med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K29 av Per Unckel m.fl. (m) föreslås att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp i *dels* 16 kap. 8 § brottsbalken (yrkande 1), *dels* 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen (yrkande 2) i enlighet med vad som anförts i motionen. Enligt motionärerna skall alla människor i ett demokratiskt samhälle ha lika rätt, oavsett hudfärg, kön eller sexuell läggning. Tyvärr förekommer det att människor trakasseras och utsätts för brott bl.a. på grund av sin sexuella läggning. Det är oacceptabelt att någon utsätts för hot eller våld på grund av sin sexuella läggning. Motionärerna anser att det finns all anledning att agera kraftfullt mot sådana brottsliga handlingar. För Moderata samlingspartiet är bestämmelsen i 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) om varje medborgares rätt till yttrandefrihet en av de mest fundamentala principerna för ett fritt och demokratiskt samhälle. Värnandet om det fria meningsutbytet som en grundpelare i det fria samhället innebär att även moraliskt förkastliga åsikter ges utrymme. Priset för den egna yttrandefriheten är att också acceptera andra människors rätt att uttrycka sin uppfattning.

Motionärerna ifrågasätter om hets med anspelning på sexuell läggning skall kriminaliseras på det sätt som nu föreslagits. I stället för att rikta in sig

på skydd av olika grupper menar motionärerna att en lämpligare lösning skulle vara att ta sikte på brott som begås mot enskilda individer.

Regeringens förslag innebär att en ny straffsanktion införs. Frågan är, enligt motionärerna, om regeringens förslag innebär en förbättring av skyddet för t.ex. homosexuella. Genom brottsbalkens bestämmelser om förtal, olaga hot, misshandel och uppvigling m.m. skyddas alla människor mot dylika angrepp på sin person – oavsett sexuell läggning. Motionärerna anser att förutsättningarna att ytterligare förbättra möjligheterna att komma åt kriminella handlingar i form av hets, hot o.dyl. genom denna lagstiftning bör utredas. Det finns en risk med att i lag ange grupper som anses särskilt skyddsvärda. En översyn av hela lagstiftningen om hets mot folkgrupp är därför påkallad. Möjligheterna att göra lagstiftningen mer generell bör utredas. Mot bakgrund av vad som nu anförts anser motionärerna att regeringens förslag om ändring i 16 kap. 8 § BrB bör avslås.

Regeringen föreslår också att bestämmelsen i TF om tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp skall utvidgas till att omfatta även hets med anspelning på sexuell läggning. En sådan bestämmelse innebär en inskränkning av den grundlagsstadgade yttrandefriheten. Inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten måste alltid utgöra de exceptionella undantagen från huvudregeln om öppenhet. Möjligheterna till inskränkning skall alltså tillämpas restriktivt eftersom det är fråga om att inskränka grundlagsstadgade rättigheter.

Motionärerna delar uppfattningen att det finns ett behov av att skydda vissa grupper mot hot eller andra uttryck för missaktning på grund av deras sexuella läggning. Skyddet för enskilda eller grupper mot hets med anledning av deras sexuella läggning bör, enligt motionärerna, utformas på annat sätt, t.ex. genom att införa brottet olaga hot i TF:s brottskatalog.

För att inskränka en grundläggande fri- och rättighet måste det göras en avvägning mellan intresset av att inte inskränka rättigheten och andra motstående intressen. Lagrådet har i sitt yttrande vad gäller denna avvägning bl.a. anfört att det ytterst är en värderingsfråga huruvida ett intresse är att anse som tillräckligt för att begränsa yttrandefriheten. Lagrådet framhöll också i sitt yttrande att man har förståelse för regeringens bedömning, men ville ändå framhålla att liknande skäl som de som nu anförts vad gäller hets med anspelning på sexuell läggning också kan anföras när det gäller en rad andra utsatta grupper. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp i TF är ett ingrepp i tryck- och yttrandefriheten. Motionärerna instämmer i Lagrådets påpekande att hänsyn bör tas till yttrandefriheten när det gäller frågan om att utvidga straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp. Motionärerna ifrågasätter också effektiviteten i den grundlagsändring som nu föreslås.

Det är motionärernas bestämda ståndpunkt att möjligheterna i RF att inskränka grundläggande fri- och rättigheter skall tillämpas ytterst restriktivt. Mot bakgrund av vad som anförts bör regeringens förslag om ändring i 4 kap. 7 § 11 TF avslås.

I motion 2001/02:K28 av Anna Kinberg m.fl. (m) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförts om den

nuvarande lagstiftningen om hets mot folkgrupp (yrkande 2) och att riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av dagens hetslagstiftning enligt vad som anförs i motionen (yrkande 3).

Motionärerna anser att hänsyn bör tas till yttrandefriheten när det gäller att utvidga skyddet som straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp ger. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp i TF är ett ingrepp i tryck- och yttrandefriheten.

Det finns, enligt motionärerna, fler nackdelar än fördelar med att i lag ange grupper som anses särskilt skyddsvärda. Därför bör lagen om hets mot folkgrupp avskaffas och skyddet mot alla former av kränkningar mot individer ses över och, vid behov, stärkas.

Det är inte visat att den föreslagna inskränkningen i yttrandefriheten kommer att ha någon effekt på de brott som begås med anledning av vissa personers sexuella läggning. Rasister och nazister uttrycker fortfarande i olika publikationer hat och ringaktning mot vissa folkgrupper – trots att det är kriminaliserat genom bestämmelsen om hets mot folkgrupp i TF.

Under vissa förutsättningar är det möjligt att inskränka några av de fri- och rättigheter som skyddas i grundlagen. Det är motionärernas ståndpunkt att möjligheterna i RF att inskränka grundläggande fri- och rättigheter skall tillämpas ytterst restriktivt. Regeringens förslag om ändring i TF bör avslås.

I stället vill motionärerna hänvisa till andra instrument som skyddar individer mot olika typer av hotfulla tillmälen o.dyl. I TF:s brottskatalog anges t.ex. både förtal och uppvigling. Det finns således redan i dag åsiktsneutrala lagrum att åberopa när någon eller några har uttryckt åsikter som innebär hets mot personer med anledning av deras sexuella läggning. Genom brottsbalkens bestämmelser om förtal, olaga hot, misshandel och uppvigling m.m. skyddas alla människor mot dylika angrepp på sin person – oavsett sexuell läggning. Förutsättningarna att ytterligare förbättra möjligheterna att komma åt kriminella handlingar i form av hets, hot o.dyl. genom lagstiftning bör utredas. Regeringen borde återkomma till riksdagen med ett förslag som ersätter lagen om hets mot folkgrupp med ett skärpt skydd för alla dem som utsätts för organiserad förföljelse och våld.

Justitieutskottets yttrande

I motionerna K28 och K29 yrkas avslag på propositionens förslag såvitt avser hets mot folkgrupp. Motionärerna anser att det straffrättsliga skyddet bör utgå från individperspektivet i stället för grupperspektivet och begär att frågan utreds. Justitieutskottet vill inledningsvis slå fast att kränkande tillmälen av den karaktär som faller under bestämmelsen om hets mot folkgrupp normalt är straffbar också när de riktas mot en individ och inte avser en folkgrupp, se t.ex. 5 kap. 5 § 3 och 4 brottsbalken. Enligt justitieutskottets mening kan varken den ena eller den andra typen av straffbud avvaras.

Justitieutskottet är alltså inte berett att avstyrka bifall till propositionen i denna del med hänvisning till de argument som förs fram i motionerna K28 och K29.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet råder det ingen tvekan om att homosexuella är en utsatt grupp i vårt samhälle. Den utsätts för en hetspropaganda av ett slag som det inte finns något egentligt skydd mot. Utskottet anser liksom regeringen att det finns mycket starka skäl för att nu kriminalisera också hets mot homosexuella som grupp.

Begränsningar av yttrandefriheten, särskilt i tryckt skrift och andra grundlagsskyddade framställningar, skall enligt regeringen minimeras och vara så få och tydliga som möjligt. Tryckfriheten och yttrandefriheten är grundpelare i ett demokratiskt samhälle och gränserna för dessa intressen skall inte påverkas av olika tillfälliga opinionsströmningar i samhället. Med hänsyn till den stabilitet som bör präglade grundlagarna måste det, enligt regeringen, finnas starka skäl för att införa kriminalisering även i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). För en kriminalisering av hets mot homosexuella också i TF och YGL talar, enligt regeringen, särskilt den omständigheten att de uttalanden och andra meddelanden som skulle omfattas av kriminaliseringen i stor omfattning sprids just i skrift eller andra grundlagsskyddade medier. För att en bestämmelse om hets mot homosexuella skall vara effektiv måste enligt regeringen en motsvarighet till denna bestämmelse finnas i tryckfrihetsförordningens brottskatalog. Utskottet instämmer i regeringens bedömning.

Utskottet delar regeringens bedömning att hets mot homosexuella bör kriminaliseras i brottsbalken samt att motsvarande kriminalisering också bör införas inom tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens tillämpningsområden. Utskottet avstyrker därför motionerna K29 yrkande 2 samt K28 yrkandena 2 och 3. Eftersom regeringen i propositionen föreslår att förslaget till ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken skall träda i kraft först den 1 januari 2003 och då utskottet föreslår att behandlingen av det förslaget skall uppskjutas till 2002/03 års riksmöte (se s. 35) bör också behandlingen av motion K29 yrkande 1 skjutas upp.

Avgränsning och lagteknisk lösning

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker att utskottets förslag till 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen antas som vilande.

Utskottet föreslår att riksdagen beslutar skjuta upp behandlingen av regeringens förslag till 16 kap. 8 § brottsbalken och behandlingen av motion 2001/02:K29 yrkande 1 till 2002/03 års riksmöte.

Utskottet avstyrker motionerna 2001/02:K26, 2001/02:K27 yrkande 3, 2000/01:K374, 2000/01:Ju724 yrkande 1, 2001/02:K284 yrkande 9, 2001/02:K361, 2001/02:L367 yrkande 6, 2001/02:L371 yrkandena 3 och 8 samt 2001/02:A388 yrkande 4.

Propositionen

Regeringen föreslår att brottsbalkens bestämmelse om hets mot folkgrupp utvidgas så att den omfattar även hot och uttryck för missaktning mot folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på sexuell läggning. Motsvarande ändring skall, enligt regeringen, göras i tryckfrihetsförordningens brottskatalog. Kriminaliseringen bör, enligt regeringen, ske genom en utvidgning av de gällande bestämmelserna om hets mot folkgrupp.

Kriminalisering av hets mot homosexuella kan ske antingen genom en utvidgning av de nuvarande straffbestämmelserna om hets mot folkgrupp eller genom att ett särskilt brott tillskapas.

Ett stort antal remissinstanser har, mot kommitténs förslag att införa ett nytt brott, invänt att det är lämpligare att föra in gruppen homosexuella bland de övriga grupper som redan skyddas av den gällande bestämmelsen. Regeringen ansluter sig till uppfattningen att övervägande skäl talar för att kriminaliseringen bör ske genom en utvidgning av den befintliga bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Det finns, enligt regeringen, olika fördelar med en sådan lagteknisk lösning. Ett skäl för denna lösning är att en och samma gärning bestående i sådana uttalanden eller andra meddelanden som otvetydigt ger en koppling till nazismen och dess förföljelse av olika grupper, t.ex. bärande av hakkors, med kommitténs förslag skulle kunna bedömas som två olika brott, nämligen hets mot folkgrupp och hets mot homosexuella.

Lagtekniskt är det också en fördel att kunna ansluta till redan utbildad praxis beträffande hets mot andra grupper som skyddas av bestämmelsen och markera för rättstillämparen att han eller hon skall göra samma principiella överväganden vid bedömningen av en sådan gärning som avser homosexuella som då gärningen avser andra grupper.

Sammanfattningsvis bör, enligt regeringen, hets mot homosexuella lagstiftningstekniskt behandlas på samma sätt som hets mot andra grupper som skyddas av den nu gällande bestämmelsen.

Skall skyddet begränsas till att avse endast homosexuell läggning?

En särskild fråga är om skyddet enligt den utvidgade kriminaliseringen bör begränsas till att avse endast homosexuell läggning.

Frågan tas upp i ett särskilt yttrande av fyra av kommitténs ledamöter. De fyra ledamöterna anser att det finns goda skäl att på något sätt inkludera även bisexuella och s.k. transpersoner och anger att det eventuellt skulle kunna ske genom att man i lagtexten ger skydd mot kränkningar på grund av sexuell läggning.

Med ”transpersoner” brukar i regel avses transvestiter, transsexuella och andra personer som har en könsidentitet eller ett könsrollsöverskridande beteende, som tidvis eller alltid skiljer sig från samhällets gängse normer för hur en man respektive en kvinna förväntas vara. I betänkandet 2000/01:SfU11 behandlade socialförsäkringsutskottet en motion med yrkande att även bisexuella och transpersoner borde omfattas av den nationella handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering i regeringens skrivelse 2000/01:59. Utskottet konstaterade att bisexualitet är en sexuell läggning, varför bisexuella således omfattas av handlingsplanen i fråga om diskriminering på grund av sexuell läggning. Angående transpersoner ville utskottet skilja på transsexualism och transvestism. Transsexualism, menade utskottet, har inget med personens sexuella läggning att göra utan berör könsidentiteten. Utskottet framhöll att diskriminering på grund av transsexualism är att betrakta som könsdiskriminering. Transvestism däremot, menade utskottet, är ett sexuellt beteende.

Regeringen ifrågasätter inte att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Detta är naturligtvis oacceptabelt. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp tar dock inte sikte på dessa sorters övergrepp mot enskilda. Sådana gärningar är kriminaliserade enligt andra bestämmelser. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp tar i stället sikte på hets mot kollektivt bestämda grupper. Regeringen vill framhålla att de personer som ingår i beteckningen transpersoner naturligtvis inte är mindre skyddsvärda än andra. Men även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

Även om det är just de homosexuellas utsatta situation som motiverar att tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas, anser regeringen att den lagtekniska utformningen av denna utvidgning bör ske på ett sätt som stämmer överens med utformningen av bestämmelsen i övrigt. Regeringen ansluter sig här till att brottsbeskrivningen generellt bör avse straffbara anspelningar på sexuell läggning. *Lagrådet* har inte ifrågasatt det sålunda föreslagna tillämpningsområdet utan tvärtom funnit att argumentet får godtas.

Lagrådet anför dock att uttrycket sexuell läggning kan uppfattas på olika sätt och att det torde föreligga en betydande risk för att det kommer att miss-

uppfattas av många. Med hänsyn till det intresse av en klar och tydlig lagstiftning som gör sig särskilt gällande vid strafflagstiftning förordar Lagrådet att uttrycket, i tryckfrihetsförordningens och brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp, skall ersättas med ”homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning”.

Regeringen delar Lagrådets uppfattning i fråga om intresset av en klar och tydlig strafflagstiftning och har också förståelse för Lagrådets förslag. Framför allt är det av rättssäkerhetsskäl viktigt att inte riskera att åstadkomma oförutsebara konsekvenser för enskilda.

I fråga om uttrycket sexuell läggning har riksdagen gett regeringen i uppdrag att utreda en enhetlig term i svensk lag för vad som i dag betecknas som sexuell läggning (bet. 1997/98:JuU20, rskr. 1997/98:276). Regeringen uppdrog därefter till 1999 års diskrimineringsutredning att se över användningen av uttrycket sexuell läggning i syfte att åstadkomma en konsekvent användning av uttrycket i lagstiftningen (dir. 1999:49). Utredningen har – i betänkandet Ett effektivt diskrimineringsförbud, Om olaga diskriminering och begreppen ras och sexuell läggning (SOU 2001:39) – uttalat att begreppet sexuell läggning, när det förekommer i lagtext, bör avse homo-, bi- och heterosexuell läggning.

Enligt regeringens mening är det ett angeläget intresse att utvecklingen mot att etablera uttrycket sexuell läggning som en vedertagen lagteknisk term för homo-, bi- och heterosexualitet kan fortsätta, så att uttrycket, nu och framöver, kan användas med denna innebörd på ett enhetligt och konsekvent sätt i lagstiftningen. En sådan fortsatt konsekvent användning av uttrycket i lagstiftningen är också ägnad att undanröja de farhågor för missuppfattningar som Lagrådet har uttryckt.

Regeringen gör bedömningen att det inte heller med en användning av det mer sammanfattande uttrycket sexuell läggning skulle kunna uppkomma sådan oklarhet som kan leda till rättsförluster för enskilda. Regeringen föreslår att bestämmelserna utformas så att de träffar hot och missaktning med anspelning på sexuell läggning. Uttrycket sexuell läggning i bestämmelserna om hets mot folkgrupp skall alltså, liksom i övrig lagstiftning, omfatta homo-, bi- och heterosexuell läggning, men inte sådana sexuella intressen, variationer, inriktningar eller beteenden, som kan finnas hos såväl hetero- och homo- som bisexuella personer. Begreppet sexuell läggning omfattar således inte transsexualism eller transvestism. Det omfattar inte heller böjelser såsom exempelvis pedofili.

Närmare om det straffbara området

Den valda lagtekniska lösningen syftar till att markera att samma principiella överväganden skall göras vid bedömningen av en sådan gärning som avser exempelvis homosexuella som vid bedömningen av en gärning som avser någon av de andra grupper som skyddas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Regeringen vill framhålla att förslaget till en kriminalisering av

hets med anspelning på sexuell läggning, lika lite som den motsvarande i dag gällande kriminaliseringen av hets mot folkgrupp, är avsett att hindra en fri och saklig debatt. Meningen är alltså inte att hindra resonemang och diskussioner om homosexualitet, bisexualitet eller heterosexualitet vare sig inom kyrkor eller på andra håll i samhället. Det måste också vara möjligt för homosexuella och andra att i en fri och öppen debatt bemöta och tillrättalägga felaktiga uppfattningar och på så sätt motverka fördomar som annars riskerar att konserveras och leva kvar i det fördolda.

Den nuvarande lagstiftningen om hets mot folkgrupp innehåller också begränsningar så att inte varje yttrande som innehåller omdömen om en viss grupp eller varje uttryck för missaktning är straffbelagt. Således sägs i förarbetena bl.a. att det för straffbarhet bör krävas att det är fullt klart att uttalandet överskrider gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion rörande gruppen i fråga. Vid prövningen av om en gärning utgör straffbar hets mot exempelvis homosexuella, måste också uttalandet eller meddelandet – liksom annars när det gäller prövningen av om en gärning utgör hets mot folkgrupp – alltid bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen måste därvid beaktas.

Ett visst utrymme för straffria kritiska eller liknande uttalanden måste självfallet finnas. Avgörande blir hur meddelandet framstår vid en objektiv bedömning. Vidare måste det med hänsyn till sammanhanget stå klart att gärningsmannens uppsåt med meddelandet varit att sprida ett sådant meddelande som innefattar hot mot eller missaktning för gruppen i fråga. I detta sammanhang kan erinras om den uttryckliga s.k. instruktionen i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. Den innebär att den som dömer över missbruk av tryck- respektive yttrandefriheten eller vakar över dessa friheter skall betänka att de utgör grundvalar för ett fritt samhällsskick, uppmärksamma syftet mer än framställningssättet och hellre fria än fälla.

Det som nu föreslås kriminaliseras är hets mot kollektivt bestämda grupper med anspelning på sexuell läggning. Det rör sig alltså om sådana kränkande omdömen och hotfulla uttalanden om främst homosexuella som grupp som tar sin utgångspunkt i att gruppen har den läggning den har. Att endast citera och diskutera exempelvis religiösa urkunder faller inte inom det straffbara området enligt förslaget. Det bör däremot inte – lika litet som det i dag är tillåtet att utifrån religiösa texter hota eller uttrycka missaktning för muslimer eller kristna – vara tillåtet att använda sådant material för att hota eller uttrycka missaktning för homosexuella som grupp. Det är här viktigt att skilja uttalanden och meddelanden som anspelar på läggningen som sådan och uttrycker hot eller missaktning mot kollektivet på grund av denna läggning från sådana uttalanden eller andra meddelanden som anspelar på beteenden eller sådana uttryck som läggningen kan ta sig, men som inte kan tänkas syfta till att kränka eller hota hela den grupp av människor som har denna läggning. Det måste till exempel – på motsvarande sätt som i dag gäller i fråga om exempelvis uttalanden med anspelning på trosbekännelser – vara möjligt att diskutera olika livsstilar och livsåskådningar.

Motioner som väckts med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K26 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) föreslås att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om att normativa uttalanden i en predikosituation kring företeelser inom sexuallivet inte faller inom det straffbara området vad avser brottet hets mot folkgrupp. Kristdemokraterna anser i likhet med regeringen att det finns starka skäl att nu kriminalisera bl.a. hets mot homosexuella som grupp. Motionärerna anser det logiskt att använda ett generellt, men väl författningsmässigt avgränsat begrepp. Det som nu föreslås kriminaliseras är hets mot kollektivt bestämda grupper med anspelning på sexuell läggning.

Att endast citera och diskutera exempelvis religiösa urkunder faller inte inom det straffbara området hävdar regeringen. *Sveriges Frikyrkosamråd (FSR)* har i ett remissyttrande ansett att om en ny lagstiftning till äventyrs skall genomföras, är det ett minimikrav att det mycket tydligare definieras vad som är straffbart och att det tydligt framgår att predikosituationer eller motsvarande inte omfattas av det straffbelagda området. Det kan, enligt motionärerna, möjligen förefalla något oklart vad regeringen avser med begreppet *diskutera* ställt i relation till *predikosituationer*. Predikosituationer eller med andra ord en förkunnelse är i sig normerande till sin karaktär och kan alltså innehålla uppmaningar till ett visst beteende eller en viss livsstil. Det är diskutabelt om den typen av företeelser faller in under begreppet *diskutera*. Enligt motionärerna måste opinionsbildning avseende ett visst beteende eller en företeelse kunna ha ett normerande inslag utan att därmed falla inom det straffbara området. Självfallet måste en företeelse kunna ifrågasättas som sådan utan att för den skull kränkande uttalanden om gruppen som utövar en sådan företeelse görs.

Lagförändringen tar sikte på det vida begreppet sexuell läggning, som innefattar såväl homosexualitet, som bisexualitet och heterosexualitet. Vissa samfund eller grupper inom samfund har celibat som villkor i vissa sammanhang. Kan en predikan som till exempel uppmanar till celibat för en viss grupp – utan att ifrågasätta de grupper som inte lever efter det – innebära ett sätt att uttrycka missaktning för dem som inte utövar celibatet? Motionärernas bedömning är att sådana normativa uttalanden inte kan eller bör falla inom det straffbara området. Mot bakgrund av det starka stödet för religionsfriheten enligt RF 2:1 är det motionärernas uppfattning att det av lagens förarbeten måste framgå att normativa uttalanden i t.ex. en predikosituation kring företeelser inom sexuallivet inte faller inom det straffbara området.

I motion 2001/02:K27 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att transvestiter, transsexuella och transpersoner bör omfattas av lagen om hets mot folkgrupp (yrkande 3). Enligt propositionen kommer bestämmelsen att utökas till att även omfatta anspelning på sexuell läggning, vilket Folkpartiet liberalerna välkomnar. Folkpartiet anser emellertid att också transvestiter, transsexuella och transpersoner bör omfattas. Denna fråga bör enligt motionärerna utredas.

Motioner som väckts under de allmänna motionstiderna 2000 och 2001

I motion 2000/01:K374 av Kent Härstedt m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om grundlags-skydd för bi- och homosexuella samt transpersoner. I dag bedrivs fullt lagligt, systematisk hatpropaganda mot bi- och homosexuella samt transpersoner. Genom att förbjuda hets mot bi- och homosexuella samt transpersoner kommer, enligt motionärerna, våldet mot denna grupp troligen inte att upphöra. Det är emellertid en viktig markering från samhällets sida och en hjälp för de brottsförhindrande myndigheterna i deras kamp mot de grupperingar som bedriver hatpropaganda.

I motion 2000/01:Ju724 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ändring av tryckfrihetsförordningens, brottsbalkens och regeringsformens bestämmelser om kränkning av och hets mot person grundad på tillhörighet till folkgrupp (yrkande 1). Samma mörkerkrafter som angriper invandrare angriper ofta homosexuella, transsexuella och transvestiter. Konkreta åtgärder som enligt motionärerna behöver vidtas i Sverige är bl.a. att brottsbalkens bestämmelse om kränkning av person grundad på tillhörighet till folkgrupp m.m. kompletteras så att bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas till att omfatta homo- och bisexuella och transpersoner.

I motion 2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen bör ta initiativ till att lägga fram ett lagförslag som förbjuder hets mot transvestiter, bi-, trans- och homosexuella (yrkande 9). Trots att alltför inte anser homosexualitet vara något onormalt har andelen som utsätts för hot och våld beroende på sin sexuella läggning ökat. Regeringen bör ta initiativ till att lägga fram lagförslag som förbjuder hets mot homo-, trans- och bisexuella samt transvestiter.

I motion 2001/02:K361 av Tommy Waidelich m.fl. (s) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att förändra brottet hets mot folkgrupp – i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen – så att både sexuell läggning och transpersoner inkluderas. I den förestående ändringen gällande hets mot folkgrupp förutsätts att benämningen sexuell läggning hellre än begreppet homosexuella tillförs. Detta skulle innebära att det blir straffbart att hetsa mot homo-, bi- och heterosexuella. Däremot skulle inte transpersoner (transvestiter och transsexuella) skyddas eftersom det inte är fråga om en sexuell läggning. Det borde, enligt motionärerna, inte vara större problem att tillföra också transpersoner till de grupper som omfattas av det skydd lagen om hets mot folkgrupp utgör. Den hets och det hot om våld som transpersoner både som grupp och som individer utsätts för påminner, enligt motionärerna, starkt om den som homo- och bisexuella utsätts för.

I motion 2001/02:L367 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om tryck-

frihetsförordningens bestämmelse om hets mot folkgrupp (yrkande 6). Motionärerna hälsar med tillfredsställelse att det nu finns bred politisk uppslutning kring ett förslag om kriminalisering av hets mot homosexuella, men det är bekymmersamt att den lagtekniska utformningen innebär att bisexuella och transpersoner uteslås från skydd mot politisk hets.

I motion 2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anföras om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av *dels* tryckfrihetsförordningens bestämmelse 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp (yrkande 3), *dels* 16 kap. 8 § brottsbalken som rör hets mot folkgrupp (yrkande 8). Motionärerna vill att bestämmelsen i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen skall ta hänsyn till att HBT-personer kan bli föremål för denna form av hets. Regeringen bör ges i uppdrag att återkomma med förslag med denna innebörd. Motionärerna anser även att brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp skall utvidgas till att omfatta sexuell läggning och könsidentitet.

I motion 2001/02:A388 av Magda Ayoub (kd) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anföras om hets mot personer på grund av sexuell identitet (yrkande 4). Det är enligt motionärerna viktigt att inse att det inte enbart är homosexuella som utsätts för förföljelse, trakasserier och andra hatbrott på grund av sin sexuella läggning. Även bisexuella och personer vars könsidentitet tidvis eller alltid skiljer sig från samhällsnormen för deras vid födelsen fastställda kön, oavsett sexuell läggning, tillhör en utsatt grupp. Ett utvidgat skydd vad gäller hets mot folkgrupp bör, enligt motionären, inte inskränka sig till att enbart gälla homosexuella utan bör omfatta alla som på grund av sin sexuella identitet utgör en utsatt minoritet.

Justitieutskottets yttrande

När det gäller frågan om sexuell läggning och sexuell identitet som lyfts fram i motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 vill justitieutskottet framhålla att utskottet naturligtvis inte ifrågasätter att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Detta är naturligtvis inte acceptabelt. Som regeringen anför i propositionen tar bestämmelsen om hets mot folkgrupp dock inte sikte på denna typ av övergrepp mot enskilda. Sådana gärningar är kriminaliserade enligt andra bestämmelser. Justitieutskottet vill alltså understryka att de personer som ingår i beteckningen transpersoner naturligtvis inte är mindre skyddsvärda än andra. Men även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör, enligt justitieutskottet, därför inte för närvarande föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

I detta sammanhang bör det, enligt justitieutskottet, nämnas att regeringen den 31 januari 2002 beslutade att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som om-

fattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden (dir. 2002:11). I kommitténs uppdrag ingår bl.a. att överväga om ett skydd mot diskriminering av alla s.k. transpersoner bör införas. Vad särskilt gäller denna del av uppdraget anges i direktiven att kommittén skall kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner. Kommittén skall belysa fördelar och problem med att införa en sådan reglering. Den skall vidare ta ställning till vilken personkrets som skall omfattas av ett eventuellt förbud och hur ett sådant förbud lämpligen kan avgränsas och sanktioneras samt hur det skall förhålla sig till förbudet mot könsdiskriminering. Kommittén skall överväga om någon myndighet skall ha till uppgift att särskilt ta till vara transpersoners rättigheter och om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning. Kommittén skall lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som uppdraget kan ge anledning till. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 december 2004.

Som justitieutskottet konstaterade inledningsvis utgör transpersoner, liksom homosexuella, en utsatt grupp i samhället. Det förhållandet att transpersoner som grupp inte föreslås komma att omfattas av regleringen i 16 kap. 8 § brottsbalken får inte innebära att enskilda transpersoner åtnjuter ett sämre skydd mot hot och trakasserier än personer i andra utsatta grupper. Det är därför positivt, som utskottet närmare redovisar i betänkande 2001/02:JuU12, att det pågår ett omfattande arbete inom rättsväsendet för att på ett effektivare sätt kunna bemöta brottslighet med homofobiska inslag m.m. Situationen för transpersoner är emellertid inte enbart en fråga som berör straffrätten utan sträcker sig över en rad olika områden. Justitieutskottet välkomnar därför en översyn av situationen för denna grupp som den nyss nämnda parlamentariska kommittén skall genomföra.

Sammantaget innebär det anförda att justitieutskottet tillstyrker propositionen och avstyrker bifall till samtliga i detta avsnitt behandlade yrkanden i motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 i berörda delar.

Justitiekanslerns yttrande 2002-03-06

Konstitutionsutskottet har ombett Justitiekanslern att uttala sig om de frågor som väckts i motion 2001/02:K26 med anledning av nu aktuell proposition. Justitiekanslern har i yttrande 2002-03-06 anförts bl.a. följande.

Till att börja med vill jag framhålla att jag givetvis inte nu kan "tolka gällande rätt" i det avseende som är berört. Den nya lydelsen av bestämmelsen är ju inte antagen än, och det framtida rättsläget kommer att kunna påverkas av de uttalanden som utskottet eventuellt gör i sitt betänkande. Däremot kan jag göra en preliminär bedömning av hur bestämmelsen i propositionens förslag kommer att läsas under den förutsättningen att inga ytterligare motivuttalanden görs. En sådan bedömning torde också kunna läsas, åtminstone i vissa delar, som en synpunkt om vad som enligt min mening *bör* gälla.

Att min bedömning måste vara preliminär hänger bl.a. samman med min roll som åklagare på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området.

Jag kan naturligtvis inte ge några bindande förhandsbesked om hur jag avser att tolka lagen i min åklagarroll.

Motionen tar särskilt upp frågan om bedömningen av uttalanden som är ”normerande till sin karaktär” eller ”normativa”. Med anledning av vad som sägs i motionen vill jag framhålla att det enligt min bedömning inte kan komma i fråga att generellt särbehandla normativa uttalanden. Det kan alltså knappast bli aktuellt att tolka bestämmelsen så att lagstiftaren avsett att en gång för alla *undanta* sådana uttalanden från det straffbara området. Men inte heller kan det komma i fråga att normativa uttalanden riktade mot en viss grupp med anspelning på exempelvis sexuell läggning *alltid* skulle anses innefatta hets mot folkgrupp. Det avgörande måste i stället bli, som över huvud taget vid tolkning av denna straffbestämmelse, vilket uppsåtet med uttalandet är, i vilket sammanhang det görs och vilken karaktär uttalandet har i det enskilda fallet. Man måste alltid ställa sig frågan om uttalandet inrymmer ett hot eller ett uttryck för missaktning mot gruppen i fråga.

Inte heller när det gäller den situation som nämns uttryckligen i motionen – en predikan som uppmanar till celibat för en viss grupp – lär man kunna ge ett svar en gång för alla på frågan om ett brott har begåtts. Den som från en predikstol säger exempelvis ”jag måste uppmana Er som är homosexuella att leva i celibat” kan inte anses göra sig skyldig till hets mot folkgrupp, knappast heller om homosexuella samtidigt ”varnas” för att deras läggning är ”skadlig”. Den som däremot från samma predikstol gör vittgående uttalanden, avsedda att vanhedra homosexuella, med innehåll bl.a. att ”ett homosexuellt leverne är syndigt och osedligt, varför alla homosexuella som inte kan avhålla sig från att utöva sin avvikande läggning måste fördömas”, ja den gör sig möjligen skyldig till ett brott.

Med hänsyn till hur frågan angående en uppmaning till celibat har ställts i motionen vill jag slutligen påpeka att det knappast kan komma i fråga att anse *en grupp som inte lever efter ett celibat* utgöra en sådan grupp som avses i straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp. Det krävs ju att alla i ett kollektiv utpekas. Man torde sålunda inte kunna dömas för hets mot folkgrupp innefattande missaktning enbart mot – exempelvis – de homosexuella som inte efterlever ett av någon påbjudet celibat.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att hets mot homosexuella lagstiftningstekniskt bör behandlas på samma sätt som hets mot andra grupper som skyddas av den nu gällande bestämmelsen.

När det gäller frågan om skyddet enligt den föreslagna utvidgade kriminaliseringen bör begränsas till att avse endast homosexuell läggning anser regeringen att även om det är just de homosexuellas utsatta situation som motiverar att tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp utvidgas bör den lagtekniska utformningen av denna utvidgning ske på ett sätt som stämmer överens med utformningen av bestämmelsen i övrigt. Regeringen anser att brottsbeskrivningen generellt bör avse straffbara anspelningar på sexuell läggning samt att begreppet sexuell läggning bör, när det förekommer i lagtext, avse homo-, bi- och heterosexuell läggning. Utskottet delar regeringens bedömning när det gäller förslaget till 16 kap. 8 § första stycket brottsbalken och 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen.

Till följd av redaktionell rättelse bör förslaget till ändring i 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen få den lydelse som framgår av utskottets framlagda

förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen. Förslaget till ändring i tryckfrihetsförordningen bör enligt utskottet antas som vilande. Ändringen i tryckfrihetsförordningen föreslås i propositionen träda i kraft den 1 januari 2003. För att undvika diskrepans föreslår regeringen att även ändringarna i 16 kap. 8 § brottsbalken skall träda i kraft den 1 januari 2003. Enligt utskottet bör därför ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken antas i samband med att riksdagen antar grundlagsändringen. Utskottet föreslår därför att riksdagen skjuter upp behandlingen av regeringens förslag till ändring i 16 kap. 8 § brottsbalken och motion K29 yrkande 1 till 2002/03 års riksmöte (jfr s. 26).

Regeringen framhåller i propositionen att de personer som ingår i beteckningen transpersoner inte är mindre skyddsvärda än andra. Även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det, enligt regeringen, i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Utskottet delar denna uppfattning och avstyrker därför motionerna 2000/01:K374, 2000/01:Ju724 yrkande 1, 2001/02:K27 yrkande 3, 2001/02:K284 yrkande 9, 2001/02:K361, 2001/02:L367 yrkande 6, 2001/02:L371 yrkandena 3 och 8 samt 2001/02:A388 yrkande 4.

I motion K26 föreslås att riksdagen skall godkänna vad i motionen anförs om att normativa uttalanden i en predikosituation kring företeelser inom sexuallivet inte faller inom det straffbara området vad avser brottet hets mot folkgrupp. För straff bör enligt regeringen krävas att det är fullt klart att uttalandet överskridit gränsen för en saklig och vederhäftig diskussion. Vid prövningen av om en gärning utgör straffbar hets måste det aktuella uttalandet eller meddelandet bedömas i sitt sammanhang. Motiven för gärningen måste därvid beaktas. Meddelandet måste, vid en objektiv bedömning och med hänsyn tagen till sammanhanget, framstå som innefattande hot mot eller uttryck för missaktning för en sådan grupp som avses i bestämmelsen, och det måste stå klart att gärningsmannens uppsåt varit att sprida ett sådant meddelande. Ett visst utrymme för straffria kritiska eller liknande uttalanden måste, enligt propositionen, självfallet finnas. Avgörande blir hur meddelandet framstår vid en objektiv bedömning. Vidare anför regeringen att det som nu föreslås kriminaliseras är hets mot kollektivt bestämda grupper med anspelning på sexuell läggning. Det rör sig enligt regeringen om sådana kränkande omdömen och hotfulla uttalanden om främst homosexuella som grupp som tar sin utgångspunkt i att gruppen har den läggning den har. Att endast citera och diskutera exempelvis religiösa urkunder faller enligt regeringen inte inom det straffbara området enligt förslaget. Det bör däremot inte – lika litet som det i dag är tillåtet att utifrån religiösa texter hota eller uttrycka missaktning för muslimer eller kristna – vara tillåtet att använda sådant material för att hota eller uttrycka missaktning för homosexuella som grupp. Utskottet instämmer i vad regeringen uttalat.

Med anledning av motionen vill utskottet framhålla följande. Det är enligt utskottet inte meningen att särskilda regler skall gälla för uttalanden som görs

i t.ex. en predikosituation jämfört med om samma uttalande sprids i något annat sammanhang. Utskottet delar Justitiekanslerns bedömning att det inte kan komma i fråga att generellt särbehandla t.ex. vad som i motionen anges vara uttalanden som är normerande till sin karaktär eller normativa. När det gäller predikosituationer torde det, enligt utskottets mening, normalt komma att ligga utanför det straffbara området att citera religiösa urkunder och endast uppmana åhörarna till att följa urkundernas inriktning. Utskottet avstyrker motion K26.

Lagen om förbud mot politiska uniformer

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att lagen (1947:164) skall upphävas. Utskottet avstyrker motion 2001/02:Ju421.

Gällande bestämmelser

Enligt 1 § lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer (uniformslagen) är det förbjudet att bära uniform eller liknande klädedräkt som tjänar till att utmärka bärarens politiska meningsriktning. Förbudet avser också uniformsdel, armbindel eller annat därmed jämförligt i ögonen fallande kännetecken. Den som överträder förbudet kan, enligt 2 §, dömas till böter och det som olovligen har burits kan förverkas.

Uniformslagen trädde i kraft år 1947 och har inte ändrats i sak sedan dess. Den föregicks av en provisorisk reglering i form av en fullmaktslag från år 1933. Av förarbetena framgår att uniformsförbudet tillkommit för att motverka hot mot allmän ordning och säkerhet. I motiven anförde det föredragande statsrådet bl.a. att bärande av politiska uniformer hade visat sig verka utmanande, skärpa motsättningarna mellan anhängare av olika åskådningar samt lätt kunna framkalla stridigheter och våldshandlingar mellan oliktänkande. Den nu gällande lagen om förbud mot politiska uniformer vilar på samma grunder och är avsedd att klart markera att bärande av uniformer inte bör ingå som ett inslag i det politiska livet i ett demokratiskt samhälle.

Även om förbudet torde ha föranletts främst av vissa gruppers uniformering har lagstiftningen utformats så att den träffar all politisk uniformering utan åtskillnad i fråga om meningsriktning. Det saknas således utrymme för att vid en prövning beakta vilken politisk inriktning som uniformen eller kännetecknet representerar.

Det är inte ovanligt att personer och grupper med rasistiska eller främlingsfientliga sympatier offentligen bär hakkors eller andra symboler med anknytning till nazism på sina kläder. Det har tidigare antagits att bärande av sådana symboler skulle kunna bestraffas enligt uniformslagen. På senare tid har det dock satts i fråga om lagen är förenlig med regeringsformens bestämmelser om yttrandefrihet. Det finns sålunda två hovrättsavgöranden, enligt vilka personer som offentligen burit nazistiska symboler har frikänts från

ansvar med motiveringen att uniformslagen är uppenbart stridande mot grundlagen och därför inte kan tillämpas. Högsta domstolen har aldrig prövat lagen. Den anses nu allmänt obsolet, dvs. överspelad.

Propositionen

Regeringen föreslår att lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer upphävs. Starka skäl talar, enligt regeringen, för att ett sådant generellt förbud som uniformslagen ger uttryck för innebär en icke godtagbar inskränkning i den grundlagsstadgade yttrandefriheten. Lagen framstår dessutom som otidsenlig och föråldrad.

Regeringen anser att det inte finns något behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot att bära rasistiska symboler och liknande. Enligt regeringens bedömning finns det inte heller något behov av straffrättsliga sanktioner mot bärande av uniformering av annat slag.

Motion från den allmänna motionstiden 2001

I motion 2001/02:Ju421 av Roy Hansson (m) föreslås att riksdagen beslutar att lagen om förbud mot användandet av nazistsymboler utvidgas till att gälla även kommunistiska och andra våldsorganisationers symboler. Vid sidan av nazistiska organisationer finns, enligt motionären, även andra organisationer som inte drar sig för att använda våld och som menar att det finns behov av att förändra samhället med våld. Motionären avser framför allt kommunistiska organisationer som bevisligen inte drar sig för våldsanvändning.

Justitieutskottets yttrande

Justitieutskottet delar i yttrandet regeringens bedömning att det inte finns ett behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot bärande av rasistiska eller andra liknande symboler. Justitieutskottet kan inte heller se att det i övrigt skulle finnas något behov av straffrättsliga sanktioner mot bärande av uniformering av annat slag. I det straffrättsliga perspektivet bör motion Ju421 enligt justitieutskottet avslås. Justitieutskottet har inga invändningar mot att uniformslagen upphävs.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar, liksom justitieutskottet, regeringens bedömning att det inte finns ett behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot bärande av rasistiska eller andra symboler. Utskottet tillstyrker regeringens förslag att lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer skall upphävas och avstyrker motion Ju421.

Hotbrott

Utskottets förslag i korthet

Utskottet delar regeringens bedömning att några ändringar beträffande hotbrotten för närvarande inte bör göras.

Propositionen

I många av brottsbalkens brottsbeskrivningar ingår hot som ett led. Kommittén har föreslagit att i brottsbalkens bestämmelser om olaga tvång, olaga hot, utpressning, hot mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman och övergrepp i rättssak uttryckligen skall anges att såväl öppna som förtäckta hot är straffbara. Av det material som kommittén har samlat in från polis och åklagare framgår att det är vanligt att medlemmar i mc-gång ägnar sig åt indrivning av verkliga eller konstruerade fordringar och att detta inte sällan sker genom användande av olika former av hot. Enligt kommittén är det också vanligt att medlemmar i mc-gång och i rasistiska sammanslutningar hotar poliser och andra tjänstemän och att de genom hot försöker skrämman vittnen och andra som skall höras inför domstol till tystnad. Enligt kommitténs uppfattning har det visat sig att det i rättstillämpningen råder osäkerhet om de metoder som används vid indrivningsförsöken alltid innefattar straffbara gärningar samt att det också råder oklarhet om huruvida vissa typer av beteenden kan vara att uppfatta som straffbara hot. Enligt kommitténs bedömning utgör den osäkerhet i frågan om vad som utgör straffbara respektive icke straffbara gärningar ett reellt problem för polis och åklagare vilket tycks medföra att beteenden som verkligen är straffvärda inte beivras.

Regeringen har förståelse för kommitténs önskemål om en klar och tydlig reglering som underlättar för polis och åklagare i den praktiska rättstillämpningen. Någon möjlighet för lagstiftaren att kunna förutse alla variationer som verkligheten kan bjuda på finns emellertid inte. Den exakthet som eftersträvas kan härigenom bli skenbar. Några påtagliga olägenheter med dagens reglering har heller inte påvisats. Sammantaget anser regeringen att nackdelarna med förslaget väger tyngre än de skäl som talar för. Förslaget bör därför inte genomföras.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att några ändringar beträffande hotbrotten för närvarande inte bör genomföras med anledning av kommitténs förslag.

Uppsåtliga grova brott mot tillståndsplikten avseende explosiva varor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor.

Gällande bestämmelser

Vapenlagen

Vapenlagen gäller skjutvapen och ammunition samt vissa föremål som i lagen jämföras med skjutvapen (1 kap. 1 §). Med skjutvapen förstås enligt 1 kap. 2 § vapen med vilka kulor, hagel, harpuner eller andra projektiler kan skjutas ut med hjälp av krutladdningar, kolsyreladdningar, komprimerad luft eller andra liknande utskjutningsmedel.

Handgranater, minor, dynamit och andra sprängmedel är inte vapen i vapenlagens mening. Dessa föremål faller i stället under tillämpningsområdet för lagen om brandfarliga och explosiva varor.

Enligt 2 kap. 1 § vapenlagen krävs tillstånd för att någon skall ha rätt att inneha skjutvapen eller ammunition. Den som uppsåtligt innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det döms enligt 9 kap. 1 § för vapenbrott till fängelse i högst ett år. Begås gärningen av oaktsamhet eller är brottet ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

När det gäller frågan om ett olaga vapeninnehav skall bedömas som grovt anfördes i förarbetena att det bör vara fråga om brott under former som medför att vapnen kan befaras komma till brottslig användning, exempelvis innehav av livsfarliga vapen som saknar lagligt användningsområde och innehav av en större mängd vapen. Vid straffmätningen skall, enligt förarbetena, mängden vapen också ha stor betydelse.

I sitt betänkande En samlad vapenlagstiftning (SOU 1998:44) fann 1995 års vapenutredning att olaga innehav av skjutvapen regelmässigt anses utgöra ett brott av sådan art att starka skäl talar för att fängelse skall väljas som påföljd. När det gäller rubriceringen konstaterade utredningen att innehav av automatvapen och avsågade hagelgevär regelmässigt bedöms som grovt brott. Beträffande andra skjutvapen är praxis varierande, men det finns enligt utredningen i vart fall en tendens till att man i alltför fall bedömer innehav av pistol som grovt vapenbrott när förhållandena är sådana att vapnet kan befaras komma till användning i den aktuella situationen.

Regeringen har nyligen (prop. 1999/2000:27 s. 67 f.) övervägt frågan om ytterligare straffskärpning är motiverad och funnit att så inte är fallet.

Lagen om brandfarliga och explosiva varor

Lagen gäller enligt 1 § hantering och import av brandfarliga och explosiva varor. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får enligt 2 § meddela föreskrifter om vilka varor som på grund av sina egenskaper eller sin sammansättning eller av annan orsak skall anses utgöra brandfarliga eller explosiva varor. I 8 § förordningen (1988:1145) om brandfarliga och explosiva varor anges att till explosiva varor skall hänföras varor som består av eller innehåller explosivämnen. Därefter följer en definition av vad som avses med explosivämnen, t.ex. handgranater, sprängmedel av olika slag och minor.

Lagens syfte är, enligt 1 § andra stycket, att hindra att brandfarliga och explosiva varor orsakar brand eller explosion som inte är avsedd samt att förebygga och begränsa skador på liv, hälsa, miljö eller egendom genom brand eller explosion vid hantering av sådana varor.

Lagen innehåller grundläggande bestämmelser om skyddsåtgärder i fråga om platsen där de brandfarliga och explosiva varorna hanteras och i fråga om dem som hanterar sådana varor samt bestämmelser om kompetenskrav, utredningsskyldighet och informationsplikt (6–10 §§). Reglerna riktar sig inte bara till dem som yrkesmässigt hanterar varorna. De särskilda krav som ställs på byggnader och andra anläggningar där brandfarliga eller explosiva varor hanteras liksom en allmän försiktighetsregel riktar sig till alla som på ett eller annat sätt befattar sig med hantering av sådana varor.

Enligt 11 § första stycket i lagen om brandfarliga och explosiva varor krävs tillstånd för att man skall få hantera eller importera explosiva varor eller yrkesmässigt eller i större mängd hantera brandfarliga varor. Ett tillstånd får begränsas till viss tid och innehålla villkor. Det kan också återkallas. Den som med uppsåt eller av oaktsamhet bryter mot kravet på tillstånd eller mot föreskrift, villkor eller förbud som har meddelats med stöd av bl.a. 6–10 §§ döms enligt 21 § till böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall döms inte till ansvar.

Propositionen

Ett flertal allvarliga våldsbrott med anknytning till mc-klubbar har inträffat. I många fall har skjutvapen och sprängämnen kommit till användning. Kommittén har också funnit att beslagen av handgranater, minor, dynamit och andra sprängmedel m.m. i de studerade kriminella miljöerna tycks ha ökat i omfattning.

Kommittén har tagit upp bl.a. frågan om de straffbestämmelser som finns i vapenlagen och i lagen om brandfarliga och explosiva varor har en lämplig utformning, främst när det gäller synen på brottens allvar. Kommittén har inte funnit anledning att föreslå några ändringar i vapenlagen. Den har däremot konstaterat att straffskalorna för brott mot vapenlagen respektive brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor ser olika ut. Olikheten består huvudsakligen i att det inte finns någon särskild straffskala för grovt brott mot

lagen om brandfarliga och explosiva varor. Kommittén anser att denna olikhet bör tas bort.

Regeringen delar denna uppfattning. Såsom kommittén anför är det tydligt att ett otillåtet innehav av t.ex. handgranater och minor kan vara en väl så farlig och straffvärd gärning som de allvarigare fallen av otillåtna innehav av skjutvapen. Visserligen torde ett otillåtet innehav av t.ex. handgranater många gånger kunna bestraffas såsom förberedelse till allvarlig brottslighet. Det är emellertid inte alltid som det är möjligt att visa att gärningsmannen har tagit befattning med de explosiva varorna med uppsåt att utföra eller främja sådan brottslighet. Det bör därför öppnas en möjlighet att beakta gärningens allvar även om denna inskränker sig till brott mot tillståndsplikten.

Regeringen vill för sin del inte utesluta att lagens straffskalor, åtminstone såvitt avser vissa uppsåtliga brott, även i övrigt kan behöva ses över i lämpligt sammanhang. Regeringen anser dock inte att det finns tillräckliga skäl att låta den nu föreslagna lagändringen, som framstår som angelägen och som tillstyrks av en enig remissopinion, anstå i avvaktan på en sådan översyn.

Regeringen anser att det skall vara möjligt att döma till strängare straff för otillåtet innehav av explosiva varor än vad det är i dag. Mot bakgrund av den försiktighet som bör gälla vid överväganden av utvidgad kriminalisering och av straffskärpningar anser regeringen därför att tillämpningsområdet för den nya straffskalan för uppsåtliga grova brott bör begränsas till otillåtna innehav av explosiva varor.

Regeringen föreslår därför att det i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor införs ett grovt brott med samma straffskala som den som gäller vid grovt vapenbrott, dvs. fängelse i lägst sex månader och högst fyra år, i fråga om uppsåtliga grova brott mot tillståndsplikten avseende explosiva varor.

Vid bedömningen av om brottet skall anses som grovt bör samma typ av omständigheter kunna beaktas som vid motsvarande bedömning enligt vapenlagen.

Försvarsutskottets yttrande

Försvarsutskottet har inte haft något att erinra mot regeringens förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning och tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor.

Straffskärpningsreglerna i 29 kap. 2 § brottsbalken

Rasistiska och liknande kränkande motiv respektive brottslig verksamhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker i sak regeringens förslag till ändring av 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. Utskottet avstyrker motionerna 2001/02:K29 yrkande 3, 2001/02:L367 yrkande 9 och 2001/02:L371 yrkande 5.

Gällande bestämmelser

Allmänna bestämmelser om straffmätning har samlats i 29 kap. brottsbalken. Enligt kapitlets inledande paragraf skall straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. Enligt paragrafens andra stycke skall, vid bedömningen av straffvärdet, särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon har haft.

I kapitlets andra paragraf finns en uppräkningslista av försvårande omständigheter, dvs. omständigheter som ökar det aktuella brottets eller den aktuella brottslighetens straffvärde. Det rör sig genomgående om omständigheter som är hänförliga till det konkreta brottet. Uppräkningen är exemplifierande. Det kan alltså förekomma även andra försvårande omständigheter än de uppräknade. De angivna omständigheterna skall beaktas som försvårande vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp. Vid bestämmande av straffvärdet skall man överväga om den aktuella gärningen är svårare eller lindrigare än andra gärningar som hör till samma brottstyp.

I paragrafens 6:e punkt anges att som en försvårande omständighet skall beaktas om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll. Som exempel på brottslighet som kan omfattas av punkt 6 nämns i förarbetena försäljning av narkotika i organiserade former, systematisk häleriverksamhet, koppleri i stor omfattning i form av bordeller samt dobbleri som består i att bedriva spelklubbar. Tillämpningen av bestämmelsen inskränks genom att den tar sikte endast på medverkande som spelat en betydande roll i den brottsliga verksamheten. Den är således inte tillämplig på t.ex. gatuförsäljarna i en narkotikaliga.

I paragrafens 7:e punkt finns en bestämmelse som innebär att rasistiska och liknande motiv kan utgöra grund för straffskärpning. Enligt denna bestämmelse skall såsom en försvårande omständighet vid bedömningen av straffvärdet hos ett brott, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas om ett motiv för brottet har varit att kränka en person, en

folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet. Med annan liknande omständighet avses enligt förarbetena bl.a. sexuell läggning.

Bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken infördes den 1 juli 1994. Redan före denna lagändring var det dock möjligt att beakta rasistiska och liknande motiv vid bedömningen av ett brotts straffvärde. Syftet med den nya bestämmelsen var att tydligare markera att kränkningar av rasistiskt eller liknande slag skall ägnas särskild uppmärksamhet vid bedömningen av ett brotts straffvärde.

Propositionen

Regeringen föreslår att bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas genom att det uttryckligen anges att det som en försvårande omständighet skall räknas också att gärningsmannens motiv varit att kränka en person eller en sådan grupp som avses i bestämmelsen på grund av sexuell läggning.

Det begränsande villkoret i 29 kap. 2 § 6 brottsbalken att den tilltalade skall ha spelat en betydande roll i den brottsliga verksamheten bör, enligt regeringen, inte tas bort.

Den personkrets som skyddas av bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken motsvarar i första hand den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken. Bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 tar dock inte bara sikte på kränkningar av grupper utan också på kränkningar av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp även på så sätt att den också avser kränkningar på grund av annan, med de särskilt uppräknade omständigheterna liknande, omständighet, varmed redan i dag avses exempelvis sexuell läggning.

Kommittén har inte funnit anledning att göra någon saklig förändring i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. Däremot anser kommittén att mindre ändringar i bestämmelsen bör göras i förtydligande syfte och i konsekvens med de föreslagna ändringarna avseende brottet hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken. Regeringen instämmer i denna bedömning.

I konsekvens med regeringens bedömning i fråga om utformningen av brottet hets mot folkgrupp anser regeringen att det förtydligande tillägg som bör göras i bestämmelsen skall avse sexuell läggning. Vidare bör de grupper som avses även fortsättningsvis beskrivas som "folkgrupp eller annan sådan grupp av personer".

Straffmättningsreglerna i brottsbalken bör inte vara annat än exemplifierande. Omständigheter av alltför specifik karaktär bör därför inte tillföras. Enligt regeringens uppfattning ger redan bestämmelsens gällande lydelse, liksom för övrigt den mer övergripande straffvärdebestämmelsen i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken, domstolarna möjlighet och anledning att beakta om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp på grund av exempelvis transvestism eller transsexualism. Regeringen anser därför att någon ytterligare specifik omständighet, utöver vad konsekvensen med be-

stämelsen om hets mot folkgrupp föranleder, inte behöver eller bör läggas till i straffskärpningsgrunden.

Motion som väckts med anledning av propositionen

I motion 2001/02:K29 av Per Unckel m.fl. (m) föreslås att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om ändring i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. (yrkande 3). Som en följd av att motionärerna anser att regeringens förslag om utvidgande av tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp skall avslås anser motionärerna att även detta förslag bör avslås. Motionärerna anför att det i motiven till bestämmelsen om försvårande omständigheter vid straffmätning anges att också brott som begåtts med anledning av en persons sexuella läggning skall vara att anse som en försvårande omständighet vid straffmätningen.

Motioner som väckts vid den allmänna motionstiden 2001

I motion 2001/02:L367 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om en översyn av brottsbalkens straffskärpningsbestämmelse (yrkande 9). Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet föreslog i sitt slutbetänkande att brottsbalkens bestämmelse om straffskärpning vid ideologiskt motiverade brott, 29 kap. 2 § 7 BrB, skall förtydligas till att uttryckligen nämna att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller befolkningsgrupp på grund av homosexuell läggning. Utredningen inkluderar dock inte bisexuella och transpersoner i sitt förslag. Motionärerna anser att denna aspekt borde övervägas i den fortsatta beredningen.

I motion 2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) föreslås att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av brottsbalkens bestämmelse om försvårande omständighet (yrkande 5). HBT-personer mördas, enligt motionärerna, på grund av sin sexuella läggning eller sin könsidentitet på samma sätt som invandrare mördas på grund av sitt etniska ursprung. Sedan 1994 är det, enligt 29 kap. 2 § 7 brottsbalken, en försvårande omständighet att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller annan liknande omständighet. Motionärerna anser att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av bestämmelsen.

Justitieutskottets yttrande

I fyra motioner begär motionärerna att sexuell läggning och identitet skall omfattas av brottet hets mot folkgrupp. Motsvarande ändring föreslås i motionerna L367 och L371 även beträffande straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

Justitieutskottet anför i sitt yttrande att personkretsen som skyddas av bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken motsvaras i första hand av den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

29 kap. 2 § 7 brottsbalken tar, enligt justitieutskottet, emellertid inte bara sikte på kränkningar av grupper utan även av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp även på så sätt att den också avser kränkningar på grund av annan, med de särskilt uppräknade omständigheterna liknande, omständighet, varmed redan i dag avses exempelvis sexuell läggning. Justitieutskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att bestämmelsen i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas genom att det uttryckligen anges att det som en försvårande omständighet skall räknas också att gärningsmannens motiv varit att kränka en person eller en sådan grupp som avses i bestämmelsen på grund av sexuell läggning. Paragrafen bör, till följd av redaktionella rättelser, få den lydelse som framgår av utskottets framlagda förslag till 29 kap. 2 § brottsbalken. Utskottet avstyrker motion K29 yrkande 3.

Någon saklig förändring i förhållande till gällande rätt är, enligt regeringen, inte avsedd med den föreslagna lagändringen. Förutom att även individer skyddas av straffskärpningsbestämmelsen, omfattar den också kränkningar av individer eller grupper på grund av andra omständigheter, hänförliga till individen eller gruppen, som liknar de i bestämmelsen specifikt uppräknade omständigheterna. Detta framgår, enligt propositionens författningskommentar, av bestämmelsens mer sammanfattande grund ”annan liknande omständighet”. Bestämmelsen kan, enligt regeringen, därför tillämpas t.ex. om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av transvestism eller transsexualism eller någon annan sådan omständighet som kan hänföras till personen eller personerna i gruppen. Utskottet anser att motionerna L367 yrkande 9 och L371 yrkande 5 får anses tillgodosedda och avstyrker dessa.

Ikraftträdande

Utskottets förslag i korthet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag att ändringen i tryckfrihetsförordningen och ändringen i 16 kap. 8 § brottsbalken skall träda i kraft den 1 januari 2003 samt att övriga lagändringar skall träda i kraft den 1 juli 2002.

Propositionen

Regeringen föreslår att ändringen i tryckfrihetsförordningen och ändringen i 16 kap. 8 § brottsbalken skall träda i kraft den 1 januari 2003 samt att övriga lagändringar skall träda i kraft den 1 juli 2002.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Ordet ras (punkt 2)

av Per Lager (mp) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K27 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringen diskuterar i propositionen förekomsten av ordet ras när det gäller brottet hets mot folkgrupp. Frågan utreds för närvarande och regeringen vill avvakta resultatet innan någon förändring föreslås. Vi anser att ordet ras bör tas bort. Att över huvud taget använda termen ras om människor ger fel signaler. Rasbegreppet förknippas med rasism och tanken att det finns människor av olika raser. Därför bör ordet tas bort eller bytas ut mot en annan formulering. Det gäller både brottet hets mot folkgrupp och bestämmelser i andra lagar och förordningar. Denna ståndpunkt stöds av att riksdagen har uttalat att det inte finns någon vetenskaplig grund för att dela in människor i olika raser och därför bett regeringen göra en genomgång av i vilken omfattning begreppet ras förekommer i svensk lagstiftning i syfte att byta ut ordet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker vi motion K27 yrkande 1.

2. Ändring i tryckfrihetsförordningen (punkt 4)

av Per Unckel (m), Inger René (m), Lars Hjertén (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K28 yrkandena 2 och 3 och 2001/02:K29 yrkande 2.

Ställningstagande

Alla människor i ett demokratiskt samhälle skall ha lika rätt, oavsett hudfärg, kön eller sexuell läggning. Tyvärr förekommer det att människor trakasseras och utsätts för brott bl.a. på grund av sin sexuella läggning. Vi anser att det finns all anledning att agera kraftfullt mot sådana brottsliga handlingar. Bestämmelsen i 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) om varje medborgares rätt till yttrandefrihet är en av de mest fundamentala principerna för ett fritt och demokratiskt samhälle. Värnandet om det fria meningsutbytet som en grundpelare i det fria samhället innebär att även moraliskt förkastliga åsikter skall ges utrymme. Priset för den egna yttrandefriheten är att också acceptera andra människors rätt att uttrycka sin uppfattning. Trots vårt starka avståndstagande gentemot alla former av trakasserier riktade mot homosexuella ifrågasätter vi om hets med anspelning på sexuell läggning skall kriminaliseras på det sätt som regeringen nu föreslagit.

I stället för att rikta in sig på skydd av olika grupper i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och tryckfrihetsförordningen (TF) anser vi att en lämpligare lösning skulle vara att ta sikte på brott som begås mot enskilda individer. Vi ifrågasätter om regeringens förslag innebär en förbättring av skyddet för t.ex. homosexuella. Genom brottsbalkens bestämmelser om förtal, olaga hot, miss-handel och uppvigling m.m. skyddas alla människor mot dylika angrepp på sin person – oavsett sexuell läggning. Det finns också en risk med att i lag ange grupper som anses särskilt skyddsvärda. Att ange att hets mot vissa grupper är brottsligt kan t.o.m. sända signaler om att hets mot andra, icke angivna grupper är lagligt. Vi menar att en översyn av hela lagstiftningen om hets mot folkgrupp är påkallad.

Regeringen föreslår att bestämmelsen i TF om tryckfrihetsbrottet hets mot folkgrupp skall utvidgas till att omfatta även hets med anspelning på sexuell läggning. Inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten måste alltid utgöra de exceptionella undantagen från huvudregeln om öppenhet. Möjligheterna till inskränkning skall alltså tillämpas restriktivt eftersom det är fråga om att inskränka grundlagsstadgade rättigheter.

Vi instämmer i att hets med anspelning på en persons sexuella läggning är oacceptabel och måste förhindras. Bestämmelsen om hets mot folkgrupp i TF är ett ingrepp i tryck- och yttrandefriheten och införandet av en ny straffsanktion måste medföra att det oönskade beteendet kan motverkas mer effektivt. Av material som bl.a. Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet m.m. presenterade framkommer inte något som tyder på att så är fallet. Vi ifrågasätter därför effektiviteten i den grundlagsändring som nu föreslås. Mot bakgrund av vad som anförs bör regeringens förslag om ändring i 7 kap. 4 § 11 TF avslås.

3. Ändring i tryckfrihetsförordningen (punkt 4)

av Ingvar Svensson (kd) och Björn von der Esch (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen. Därmed bifaller riksdagen motion 2001/02:K29 yrkande 2. Motion 2001/02:K28 yrkandena 2 och 3 avstyrks.

Ställningstagande

I artikel 9 i Europakonventionen sägs också om tanke-, samvets- och religionsfriheten att var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer. Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Religionsfriheten är också garanterad i regeringsformen 2 kap. 1 § 6. Noterbart är att religionsfriheten inte är inskränkbar enligt 12 § i kapitlet. Där hänvisas för de friheter som inskränkbara till 13–16 §§. I 13 §, som medger inskränkningar i yttrandefriheten och informationsfriheten, omtalas vikten av vidast möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet i politiska, religiösa och andra uppräknade angelägenheter.

Möjligen föreligger här en tolkningskonflikt mellan den oinskränkta religionsfriheten enligt RF 2 kap. 1 § 6 och meningen om yttrandefrihet och informationsfrihet i religiösa angelägenheter enligt 13 §.

Religionsfriheten har alltså ett starkt, till synes oinskränkbart, skydd i den svenska fri- och rättighetslagstiftningen.

Regeringen diskuterar detta i propositionen på följande sätt. Regeringen framhåller att förslaget till en kriminalisering av hets med anspelning på sexuell läggning lika lite som den motsvarande i dag gällande kriminaliseringen av hets mot folkgrupp är avsett att hindra en fri och saklig debatt. Meningen är alltså inte att hindra resonemang och diskussioner om homosexualitet, bisexualitet eller heterosexualitet vare sig inom kyrkor eller på andra håll i samhället.

Det som nu föreslås kriminaliseras är hets mot kollektivt bestämda grupper med anspelning på sexuell läggning. Det rör sig alltså om sådana kränkande omdömen och hotfulla uttalanden om främst homosexuella som grupp som tar sin utgångspunkt i att gruppen har den läggning den har. Att endast citera och diskutera exempelvis religiösa urkunder faller inte inom det straffbara området enligt förslaget. Det bör däremot inte – lika litet som det i dag är tillåtet att utifrån religiösa texter hota eller uttrycka missaktning för muslimer eller

kristna – vara tillåtet att använda sådant material för att hota eller uttrycka missaktning för homosexuella som grupp. Det är här viktigt att skilja uttalanden och meddelanden som anspelar på läggningen som sådan och uttrycker hot eller missaktning mot kollektivet på grund av denna läggning från sådana uttalanden eller andra meddelanden som anspelar på beteenden eller sådana uttryck som läggningen kan ta sig, men som inte kan tänkas syfta till att kränka eller hota hela den grupp av människor som har denna läggning. Det måste t.ex. – på motsvarande sätt som i dag gäller i fråga om exempelvis uttalanden med anspelning på trosbekännelser – vara möjligt att diskutera olika livsstilar och livsåskådningar, hävdar regeringen i sin proposition.

Det kan möjligen förefalla något oklart vad regeringen avser med begreppet *diskutera* ställt i relation till t.ex. *predikosituationer*. Detta konstateras i en kristdemokratisk motion i anslutning till propositionen. Predikosituationer eller med andra ord en förkunnelse är i sig normerande till sin karaktär och kan alltså innehålla uppmaningar till ett visst beteende eller en viss livsstil. Det är diskutabelt om den typen av företeelser faller in under begreppet *diskutera*, enligt regeringens definition. Enligt vårt förmenande måste opinionsbildning avseende ett visst beteende eller en företeelse kunna ha ett normerande inslag utan att därmed falla inom det straffbara området. Självfallet måste en företeelse kunna ifrågasättas som sådan utan att för den skull kränkande uttalanden om gruppen som utövar en sådan företeelse görs, heter det i motionen.

Enligt regeringen och utskottet är det tillåtet att citera religiösa urkunder avseende sexuell läggning.

Utskottet har emellertid inte klarlagt på ett tillfredsställande sätt rätten till en förkunnelse i anslutning till sådana citat. Vi anser därför att den oinskränkbara religionsfriheten har trätts för nära genom denna oklarhet. I det läget återstår för vår del att yrka avslag på den utökade kriminaliseringen i 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen.

4. Transpersoner (punkt 6)

av Åsa Torstensson (c) och Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K27 yrkande 3, 2000/01:K374, 2000/01:Ju724 yrkande 1, 2001/02:K284 yrkande 9, 2001/02:K361, 2001/02:L367 yrkande 6, 2001/02:L371 yrkandena 3 och 8 samt 2001/02:A388 yrkande 4.

Ställningstagande

Trots att alltför inte anser homosexualitet vara något onormalt har andelen som utsätts för hot och våld beroende på sin sexuella läggning ökat. Enligt

propositionen kommer bestämmelsen att utökas till att även omfatta anspelning på sexuell läggning, vilket vi välkomnar. Vi anser emellertid att också transvestiter, transsexuella och transpersoner bör omfattas. Regeringen bör därför ta initiativ till att lägga fram lagförslag som förbjuder hets, inte enbart mot homo- eller bisexuella utan även mot transsexuella, transvestiter och transpersoner. Vi anser att riksdagen bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi anför. Därmed bifaller vi motionerna 2001/02:K27 yrkande 3, 2000/01:K374, 2000/01:Ju724 yrkande 1, 2001/02:K284 yrkande 9, 2001/02:K361, 2001/02:L367 yrkande 6, 2001/02:L371 yrkandena 3 och 8 samt 2001/02:A388 yrkande 4.

5. Straffskärpningsreglerna i 29 kap. 2 § brottsbalken (punkt 10) av Helena Bargholtz (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 29 kap. 2 § samt tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2001/02:K29 yrkande 3, 2001/02:L367 yrkande 9 och 2001/02:L371 yrkande 5.

Ställningstagande

HBT-personer mördas på grund av sin sexuella läggning eller sin könsidentitet på samma sätt som invandrare mördas på grund av sitt etniska ursprung. Vi anser därför att 29 kap. 2 § 7 BrB skall förtydligas till att uttryckligen nämna att det är en försvårande omständighet om ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller befolkningsgrupp på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Vi anser således att inte bara sexuell läggning utan också könsidentitet skall omfattas av brottsbalkens bestämmelse om försvårande omständighet. Detta bör ges regeringen till känna. Därmed tillstyrker vi motionerna 2001/02:K29 yrkande 3, 2001/02:L367 yrkande 9 och 2001/02:L371 yrkande 5.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2001/02:59 föreslås att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i tryckfrihetsförordningen,
2. lag om ändring i brottsbalken (delvis),
3. lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor,
4. lag om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer.

Följdmotioner

2001/02:K26 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen godkänner vad som i motionen anförs om att normativa uttalanden i t.ex. en predikosituation kring företeelser inom sexuallivet inte faller inom det straffbara området vad avser brottet hets mot folkgrupp.

2001/02:K27 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ordet ras bör tas bort eller bytas ut mot en annan formulering i svenska författningstexter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av att lagen om hets mot folkgrupp beaktas och aktivt tillämpas av polisen och rättsväsendet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att transvestiter, transsexuella och transpersoner bör omfattas av lagen om hets mot folkgrupp.

2001/02:K28 av Anna Kinberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar avslå proposition 2001/02:59.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om den nuvarande lagstiftningen om hets mot folkgrupp.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av dagens hetslagstiftning enligt vad som anförs i motionen.

2001/02:K29 av Per Unckel m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken i enlighet med vad som anförs i motionen.

2. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen om hets mot folkgrupp i 7 kap. 4 § 11 tryckfrihetsförordningen i enlighet med vad som anförs i motionen.

3. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag om ändring i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

Motioner från den allmänna motionstiden 2000

2000/01:K374 av Kent Härstedt m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om grundlagsskydd för bi- och homosexuella samt transpersoner.

2000/01:Ju724 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, mp, s, c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändring av tryckfrihetsförordningens, brottsbalkens och regeringsformens bestämmelser om kränkning av och hets mot person grundad på tillhörighet till folkgrupp.

Motioner från den allmänna motionstiden 2001

2001/02:K284 av Agne Hansson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

9. Riksdagen tillkännager för regeringen vad som i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ till att lägga fram ett lagförslag som förbjuder hets mot transvestiter, bi-, trans- och homosexuella.

2001/02:K361 av Tommy Waidelich m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förändra brottet hets mot folkgrupp – i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen – så att både sexuell läggning och transpersoner inkluderas.

2001/02:Ju421 av Roy Hansson (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar att lagen om förbud mot användandet av nazist-symboler utvidgas till att gälla även kommunistiska och andra våldsorganisationers symboler.

2001/02:L367 av Ana Maria Narti m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tryckfrihetsförordningens bestämmelse om hets mot folkgrupp.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av brottsbalkens straffskärpningsbestämmelse.

2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av tryckfrihetsförordningens bestämmelse 7 kap. 4 § 11 om hets mot folkgrupp.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av brottsbalkens bestämmelse om försvårande omständighet, 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av 16 kap. 8 § brottsbalken som rör hets mot folkgrupp.

2001/02:A388 av Magda Ayoub (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om hets mot personer på grund av sexuell identitet.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

3 Förslag till lag om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen¹ skall ha följande lydelse.

Regeringens förslag

Utskottets förslag

7 kap.

4 §

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet skall såsom tryckfrihetsbrott anses följande gärningar, om de begås genom tryckt skrift och är straffbara enligt lag:

— — —

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning.

11. hets mot folkgrupp, varigenom någon hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning;

— — —

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2003.

¹ Tryckfrihetsförordningen omtryckt 1998:1438.

2. Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 2 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Regeringens förslag

Utskottets förslag

29 kap.

2 §¹

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje brottstyp, särskilt beaktas

— — —

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, *sexuell läggning* eller annan liknande omständighet.

— — —

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

— — —

7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, *sexuell läggning* eller annan liknande omständighet.

¹ Senaste lydelse 1994:306.

BILAGA 4

Justitieutskottets yttrande 2001/02:JuU4y

Hets mot folkgrupp, m.m.

Till konstitutionsutskottet

Inledning

Proposition 2000/02:59 Hets mot folkgrupp, m.m. har hänvisats till konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet beslutade den 12 december 2001 att till justitieutskottet – under förutsättning av justitieutskottets medgivande – överlämna propositionens lagförslag 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser förslaget om ändring i bestämmelsen i 17 kap. 10 § om övergrepp i rättssak. Konstitutionsutskottet beredde samtidigt bl.a. justitieutskottet tillfälle att avge yttrande över propositionens övriga delar jämte eventuella motioner i de delar som har samband med respektive utskotts beredningsområde.

Med anledning av propositionen har väckts fyra motioner, K26–29.

Justitieutskottet har tagit emot propositionens lagförslag 2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser förslaget om ändring i bestämmelsen i 17 kap. 10 § om övergrepp i rättssak och behandlar det parallellt med detta yttrande i betänkande 2001/02:JuU12 Övergrepp i rättssak, m.m.

I övrigt föranleder propositionen följande yttrande från justitieutskottet.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag dels om ändringar i tryckfrihetsförordningen, brottsbalken och lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor, dels om upphävande av lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer.

Förslaget innebär att tillämpningsområdet för bestämmelserna om hets mot folkgrupp utvidgas så att också hets med anspelning på sexuell läggning omfattas. Därutöver föreslås att det införs en särskild straffskala för grova fall av hets mot folkgrupp, att straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken förtydligas så att det uttryckligen framgår att kränkningar på grund av sexuell läggning omfattas av bestämmelsen och att straffet för övergrepp i rättssak höjs genom att straffskalan anpassas till den som gäller för mened.

Förslaget såvitt avser lagen om brandfarliga och explosiva varor innebär att det införs en särskild straffskala för uppsåtliga grova brott mot tillståndsplikten avseende explosiva varor.

Lagändringarna föreslås såvitt avser hets mot folkgrupp träda i kraft den 1 januari 2003 och i övrigt den 1 juli 2002.

Utskottet

Yttrandets omfattning

Utskottet begränsar sitt yttrande till sådana frågor som ligger inom utskottets beredningsområde och som behandlas i propositionen, nämligen frågor som rör regleringen i brottsbalken av brottet hets mot folkgrupp och straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7. Utskottet yttrar sig också, ur ett snävt straffrättsligt perspektiv, över förslaget rörande lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer. I anslutning härtill kommer några av de motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen att behandlas, nämligen motionerna K27 yrkandena 2 och 3, K28 och K29 yrkandena 1 och 3. Övriga motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen föranleder inte något yttrande från utskottets sida. Härutöver behandlar utskottet fem motioner väckta under allmänna motionstiden år 2001 som avser frågor som tas upp i propositionen och som föreslås – under förutsättning av konstitutionsutskottets medgivande – bli överlämnade till konstitutionsutskottet. Dessa motioner är K284 yrkande 9, Ju421, L367 yrkande 9, L371 yrkandena 5 och 8 samt A388 yrkande 4. Regeringens förslag om ändring avseende brottet övergrepp i rättssak (17 kap. 10 § brottsbalken) behandlas i justitieutskottets betänkande 2001/02:JuU12 Övergrepp i rättssak, m.m.

Utskottets ställningstagande

Hets mot folkgrupp

Regeringen föreslår att brottet hets mot folkgrupp i 16 kap. 8 § brottsbalken utvidgas på flera sätt. Brottetsbeskrivningen utvidgas till att generellt omfatta straffbara anspelningar på sexuell läggning. Med sexuell läggning förstås därmed homo-, bi- eller heterosexuell läggning men inte sådana sexuella intressen, variationer, inriktningar eller beteenden som kan finnas hos såväl hetero- och homo- som bisexuella personer. Begreppet sexuell läggning omfattar således inte transsexualism eller transvetism (se prop. s. 40). Vidare föreslår regeringen en särskild straffskala för grova fall av hets mot folkgrupp med ett minimistraff på fängelse sex månader och ett maximistraff på fängelse fyra år.

I motionerna K28 och K29 (båda m) yrkas avslag på propositionens förslag såvitt avser hets mot folkgrupp. Motionärerna anser att det straffrättsliga skyddet bör utgå från individperspektivet i stället för grupperspektivet och begär att frågan utreds. Som en följd härav yrkas avslag även till förslaget om förtydligande av straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

I fyra motioner K27 (fp), K284 (c), L371 (v, s, c, fp, mp) och A388 (kd) begär motionärerna att sexuell läggning och identitet skall omfattas av brottet

hets mot folkgrupp. Motsvarande ändring föreslås i motionerna L367 (fp) och L371 även beträffande straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken.

Utskottet vill inledningsvis slå fast att kränkande tillmälen av den karaktär som faller under bestämmelsen om hets mot folkgrupp normalt är straffbar också när de riktas mot en individ och inte avser en folkgrupp, se t.ex. 5 kap. 5 § 3 och 4 brottsbalken. Enligt utskottets mening kan varken den ena eller den andra typen av straffbud avvaras.

Utskottet är alltså inte berett att avstyrka bifall till propositionen i denna del med hänvisning till de argument som förs fram i motionerna K28 och K29.

Utskottet vill här också särskilt påminna om straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 7 brottsbalken. Personkretsen som skyddas av denna bestämmelse motsvaras i första hand av den krets som också skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp. 29 kap. 2 § 7 brottsbalken tar emellertid inte bara sikte på kränkningar av grupper utan även av individer. Bestämmelsen sträcker sig dessutom längre än den om hets mot folkgrupp även på så sätt att den också avser kränkningar på grund av annan, med de särskilt uppräknade omständigheterna liknande, omständighet, varmed redan i dag avses exempelvis sexuell läggning.

När det gäller frågan om sexuell läggning och sexuell identitet som lyfts fram i motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 vill utskottet framhålla att utskottet naturligtvis inte ifrågasätter att enskilda transpersoner ofta drabbas av hot, våld och andra kränkningar. Detta är naturligtvis inte acceptabelt.

Som regeringen anför i propositionen tar bestämmelsen om hets mot folkgrupp dock inte sikte på denna typ av övergrepp mot enskilda. Sådana gärningar är kriminaliserade enligt andra bestämmelser. Utskottet vill alltså understyrka att de personer som ingår i beteckningen transpersoner naturligtvis inte är mindre skyddsvärda än andra. Men även om det skulle förekomma hetspropaganda mot transpersoner som grupp saknas det i vart fall belägg för att detta skulle ha skett på ett sådant sätt att det nu skulle kunna motivera någon ytterligare begränsning av yttrandefriheten. Denna grupp bör därför inte för närvarande föras in i bestämmelsen om hets mot folkgrupp.

I detta sammanhang bör nämnas att regeringen den 31 januari 2002 beslutade att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden (dir. 2002:11). I kommitténs uppdrag ingår bl.a. att överväga om ett skydd mot diskriminering av alla s.k. transpersoner bör införas. Vad särskilt gäller denna del av uppdraget anges i direktiven att kommittén skall kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner. Kommittén skall belysa fördelar och problem med att införa en sådan reglering. Den skall vidare ta ställning till vilken personkrets som skall omfattas av ett eventuellt förbud och hur ett sådant förbud lämpligen kan avgränsas och sanktioneras samt hur det skall förhålla sig till förbudet mot könsdiskriminering. Kommittén skall överväga om någon myndighet skall ha till uppgift att

särskilt ta till vara transpersoners rättigheter och om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning.

Kommittén skall lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som uppdraget kan ge anledning till. Uppdraget skall redovisa till regeringen senast den 1 december 2004.

Som utskottet konstaterade inledningsvis i detta avsnitt utgör transpersoner, liksom homosexuella, en utsatt grupp i samhället. Det förhållandet att transpersoner som grupp inte föreslås komma att omfattas av regleringen i 16 kap. 8 § brottsbalken får inte innebära att enskilda transpersoner åtnjuter ett sämre skydd mot hot och trakasserier än personer i andra utsatta grupper. Det är därför positivt, som utskottet närmare redovisar i betänkande 2001/02:JuU12, att det pågår ett omfattande arbete inom rättsväsendet för att på ett effektivare sätt kunna bemöta brottslighet med homofobiska inslag m.m. Situationen för transpersoner är emellertid inte enbart en fråga som berör straffrätten utan sträcker sig över en rad olika områden. Utskottet välkomnar därför den översyn av situationen för denna grupp som den nyss nämnda parlamentariska kommittén skall genomföra.

Sammantaget innebär det anförda att utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker bifall till samtliga i detta avsnitt behandlade yrkanden i motionerna K27, K28, K29, K284, L367, L371 och A388 i berörda delar.

Myndighetsåtgärder

I motion K27 (fp) anför motionärerna att bestämmelsen om hets mot folkgrupp bör beaktas och aktivt tillämpas av rättsväsendet.

Utskottet vill i detta sammanhang hänvisa till vad det anför i betänkandena 2001/02:JuU12, som behandlas parallellt med detta ärende, och 2001/02:JuU10 (s. 20 f). Där lämnar utskottet bl.a. en redovisning av olika åtgärder som vidtagits och kommer att vidtas inom rättsväsendet för att förhindra och bekämpa brott med rasistiska och homofobiska inslag. Där konstaterar utskottet vidare, något som även berörts ovan, att det pågår arbete med att se över diskrimineringslagstiftningen inom detta område. Mot den bakgrunden fann utskottet att det inte är påkallat med något uttalande från riksdagens sida och avstyrkte motioner liknande den här aktuella.

Utskottet, som inte kan finna att det i detta ärende framkommit några skäl som ger anledning till någon annan bedömning, föreslår att konstitutionsutskottet avstyrker motion K27 i nu berörd del.

Politiska symboler

Regeringen föreslår att den s.k. uniformslagen skall upphöra att gälla.

I motion Ju421 (m) begärs att det skall införas ett förbud mot kommunistiska och andra våldsorganisationers symboler.

Frågan om inskränkningar i rätten att bära politiska eller andra symboler är, som justitieutskottet ser det, i första hand en fråga om yttrandefrihet, en fråga som ligger utanför utskottets beredningsområde. Utskottet yttrar sig alltså här ur ett snävt straffrättsligt perspektiv.

Enligt lagen (1947:164) om förbud mot politiska uniformer är det förbjudet att bära uniform eller liknande klädedräkt som tjänar till att utmärka bärarens politiska meningsriktning (1 §). Förbudet avser också uniformsdel, armbindel eller annat därmed jämförligt i ögonen fallande kännetecken. Den som överträder förbudet kan dömas till böter och det som olovligen har burits skall förverkas (2 §).

Som regeringen anför i propositionen har det tidigare antagits att bärande av bl.a. rasistiska symboler skulle kunna bestraffas enligt nämnda lag. På senare tid har det dock satts i fråga om lagen är förenlig med regeringsformens bestämmelser om yttrandefrihet. Lagen framstår dessutom som otidsenlig och föråldrad och anses nu allmänt obsolet, det vill säga överspelad. Bärande av rasistiska symboler och liknande bedöms numera som hets mot folkgrupp, se Högsta domstolens avgörande NJA 1996 s. 577.

Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns ett behov av ett specifikt förbud, vid sidan av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, mot bärande av rasistiska eller andra liknande symboler. Utskottet kan inte heller se att det i övrigt skulle finnas något behov av straffrättsliga sanktioner mot bärande av uniformering av annat slag. I det straffrättsliga perspektivet bör motion Ju421 alltså avslås. Utskottet har inga invändningar mot att uniformslagen upphävs.

Övrigt

I övrigt har utskottet ingenting att anföra med anledning av regeringens förslag i de delar som ligger inom utskottets beredningsområde.

Stockholm den 19 februari 2002

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Reinfeldt

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Reinfeldt (m), Ingvar Johnsson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Maud Ekendahl (m), Ann-Marie Fagerström (s), Helena Zakariasén (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Anita Sidén (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Göran Norlander (s), Lennart Bolander (m), Yilmaz Kerimo (s) och Helena Bargholtz (fp).

Avvikande meningar

1. Hets mot folkgrupp

av Fredrik Reinfeldt (m), Maud Ekendahl (m), Anita Sidén (m) och Jeppe Johnsson (m).

Regeringens förslag innebär att en ny straffsanktion införs. För att en ny straffsanktion skall införas måste det vara fråga om handlingar som typiskt sett framstår som straffvärda. Vi delar bedömningen att hets med anspelning på en persons sexuella läggning är oacceptabel och måste förhindras. Införandet av en straffsanktion måste emellertid också medföra att det oönskade beteendet kan motverkas mer effektivt. Enligt vår mening finns det anledning att ifrågasätta förslaget effektivitet.

I stället för att rikta in sig på skydd av olika grupper anser vi att det skulle vara en lämpligare lösning att ta sikte på brott som begås mot enskilda individer.

Genom brottsbalkens bestämmelser om förtal, olaga hot, misshandel och uppvigling m.m. skyddas alla människor mot dylika angrepp på sin person oavsett sexuell läggning. Vi menar att förutsättningarna att ytterligare förbättra möjligheterna att komma åt kriminella handlingar i form av hets, hot o.d. genom denna lagstiftning bör utredas.

Vi menar att det finns en risk med att i lag ange grupper som anses särskilt skyddsvärda. En översyn av hela lagstiftningen om hets mot folkgrupp är därför påkallad. Möjligheterna att göra lagstiftningen mer generell bör utredas.

Det anförda innebär att vi anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motionerna K28 och K29 i berörda delar och avslå propositionens förslag om ändring i brottsbalken såvitt avser 16 kap. 8 § och 29 kap. 2 § 7. Övriga motioner i berörda delar bör, på de skäl majoriteten anför, inte föranleda någon åtgärd.

2. Utvidgning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp

av Gunnel Wallin (c).

Enligt min mening är det inte tillräckligt att det straffrättsliga skyddet i 16 kap. 8 § brottsbalken nu utvidgas till att omfatta även sexuell läggning, det vill säga hetero-, homo- och bisexuell läggning. Även olika former av sexuella beteenden bör omfattas av lagstiftningen. Frågan brådskar. Det finns enligt min mening ingen anledning att avvakta arbetet i den parlamentariska kommittén mot diskriminering. Regeringen bör alltså snarast återkomma till riksdagen med lagförslag.

Det anförda innebär att jag anser att konstitutionsutskottet bör delvis tillstyrka motionerna K27, K284, L367, L371 och A388 i berörda delar. Övriga motioner i berörda delar bör inte föranleda någon åtgärd.